

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний університет
Факультет іноземної філології та соціальних комунікацій
Кафедра германської філології

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття освітнього ступеня «магістр»

Спеціальність 035 «Філологія»

**Спеціалізація 035.041 «Германські мови та літератури (переклад включно),
перша – англійська »**

*Англійський гумор: філологічні аспекти та особливості перекладу (на
матеріалі книги Террі Пратчетта «Колір магії»)*

Допущено до захисту «__» _____ 20 р.

Зав. каф. германської філології ___ канд. філол. наук, доцент, Баранова С. В

Виконала:

студентка групи Пр.м-31

Черниш Єлизавета Сергіївна

Науковий керівник:

кандидат філол. наук, доцент,

Ущатовська Ірина Василівна

Суми 2024

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФІЛОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ	7
1.1. Філологічні аспекти гумору та його різновидів.....	7
1.2. Історія розвитку гумору в англійській літературі.....	14
1.3. Функції гумору в художньому творі.....	21
Висновки до розділу 1.....	24
РОЗДІЛ 2. ЕКСПРЕСИВНІ ЗАСОБИ ТА МОВНІ ПРИЙОМИ ВЖИВАННЯ ГУМОРУ У КНИЗІ ТЕРРІ ПРАТЧЕТТА «КОЛІР МАГІЇ»	26
2.1. Аналіз стилістичних засобів вираження гумору.....	26
2.2. Синтаксичні та лексичні особливості гумору у книзі Террі Пратчета «Колір Магії».....	31
2.2.1. Синтаксичні прийоми презентації гумору у книзі Террі Пратчета «Колір Магії».....	32
2.2.2. Вибір лексичних засобів вираження гумору у книзі Террі Пратчета «Колір Магії».....	34
Висновки до розділу 2.....	39
РОЗДІЛ 3. ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ГУМОРУ В КНИЗІ ТЕРРІ ПРАТЧЕТТА «КОЛІР МАГІЇ»	41
3.1. Виклики та труднощі перекладу гумору.....	41
3.2. Порівняльний аналіз оригінального та перекладеного текстів у книзі Террі Пратчетта «Колір магії».....	44
3.2.1. Лексичні засоби вираження гумору у обох творах.....	44
3.2.2. Граматичні засоби вираження гумору у обох творах.....	49
3.3. Перекладацькі стратегії презентації гумору у книзі Террі Пратчета «Колір Магії».....	54
3.4. Методичні рекомендації щодо використання дослідженого матеріалу на уроках англійської мови у закладах освіти.....	59
Висновки до розділу 3.....	66
ВИСНОВКИ	69
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	73
SUMMARY	80

ВСТУП

Гумор завжди був предметом дослідження в лінгвістиці. Проте з часом змінюється сприйняття та розуміння комічного ефекту через зміни в менталітеті. Комічне є основою гумору, оскільки ґрунтується на протиріччі між формою та змістом, і часто проявляється через гру слів, жарти та емоційні елементи. Таким чином, гумор використовує комічні елементи для створення сміху і розваги. Форми та засоби комічного зазнають змін, так само як і стилі авторів. Вони використовують певні техніки та методи для вираження комічного, що робить стиль і мову унікальними та неповторними. Лінгвістичне відображення комічного полягає у створенні художньої картини світу, яка передає інформацію про взаємодію мови та реальності, людини і суспільства.

Сучасна наука демонструє підвищений інтерес до міждисциплінарних досліджень. Особливо це стосується досліджень у сфері перекладу художніх творів, які часто охоплюють елементи різних наукових дисциплін, таких як літературознавство, лінгвістика, соціологія, психологія, історія та інші. Важливо вивчати комічне в літературі, оскільки воно відображає національний гумор та віддзеркалює особливості менталітету. Дослідження засобів інтерпретації гумору може розкрити значення національної культури та поглибити розуміння її специфіки. Крім того, перекладацька майстерність відтворює національну картину світу для читачів, які належать до інших мовно-культурних спільнот.

До кінця 1960-х років гумор не вважався характерним для фантастичної літератури. Проте пізніше цей жанр здобув значний інтерес серед науковців, які досліджують гумор в художніх творах. Гумор постає одним зі способів створення альтернативної реальності, де словесні засоби відіграють ключову роль, об'єднуючи індивідуальне бачення автора, його культурні, мовні та соціальні установки. Цей спосіб виникає завдяки асоціаціям, які допомагають людині розуміти комічне в словесних ситуаціях, які схожі або засновані на загальному та особистому досвіді. Зважаючи на наведені особливості

гумору, ця робота зосереджена на книзі «Колір Магії» Террі Пратчетта та її перекладі українською як ключове джерело для дослідження.

Актуальність дослідження полягає в тому, що воно відповідає сучасним тенденціям розвитку літературознавства та перекладознавства, спрямовує увагу на важливість вивчення гумору та його перекладу. Обрана тема потребує глибшого теоретичного аналізу лінгвістичних особливостей гумору, а також практичної необхідності всебічного дослідження процесу відтворення гумору в художньому перекладі, а саме шляхи відтворення специфіки англійського гумору українським перекладачем.

Метою цього дослідження є аналіз лінгвістичних особливостей англійського гумору та шляхів його перекладу українською мовою.

Об'єктом дослідження є англійський гумор та його переклад українською мовою.

Предметом дослідження є лінгвістичні особливості гумору та засоби його відтворення.

Матеріалом для дослідження є роман Т. Пратчетта «Колір Магії».

Для досягнення поставленої мети були виконані наступні **завдання**:

- опрацювати теоретичну базу обраної теми, а саме філологічні аспекти гумору, вивчення історії розвитку гумору в англійській літературі та його культурну специфіку, а також визначення ролі гумору в художньому творі;
- проаналізувати експресивні засоби та мовні прийоми вживання гумору в оригіналі роману, а саме визначення стилістичних, синтаксичних та лексичних засобів та особливостей гумору;
- проаналізувати переклад обраного матеріалу українською мовою, а саме визначити труднощі під час перекладу гумору, зробити порівняльний аналіз оригінального та перекладеного матеріалу та дослідити лексичні і граматичні засоби відтворення гумору;
- проаналізувати стратегії перекладу гумору.

Методи дослідження, обумовлені різноманітністю завдань, використовуються залежно від складності кожного завдання. У роботі використовуються аналітичні методи лінгвостилістики, такі як зіставний аналіз обраних уривків та їхніх перекладів. Разом з цим метод суцільної вибірки, завдяки якому ми обрали матеріальну базу для дослідження. Також використовуються структуралістські методи семіотики і поетики для розкриття значень мовних явищ у художньому тексті. Додатково використовуються естетичні, літературознавчі та герменевтичні інструменти пояснення, такі як описові, генезисні та рецептивістські підходи. В аналізі також використовуються компонентний, трансформаційний, функціональний, контекстуальний і перекладацький методи для виявлення та порівняння мовних явищ у текстах оригіналу та перекладу, а також визначення перекладацьких стратегій та методів їх втілення з урахуванням різних мовних та позамовних факторів, що впливають на процес перекладу.

Наукова новизна роботи полягає в тому, що вона розглядає та аналізує відтворення англійського гумору в українському перекладі як динамічний аспект міжкультурних відносин. Вона систематизує межі перекладності гумору в художній літературі та фактори, що впливають на ці межі. Також виокремлюються індивідуальні та загальні методи та стратегії відтворення гумору в перекладі, а також розглядаються причини втрати гумору при перекладі художніх творів.

Теоретичне значення дослідження полягає в тому, щоб розширити уявлення про категорію комічного у контексті перекладознавства. Вивчення перекладацьких методів передачі гумору може сприяти розширенню теорії художнього перекладу, розкриваючи нові аспекти перекладознавства.

Практичне значення цієї роботи полягає в можливості використання отриманих матеріалів та результатів дослідження в різноманітних сферах. Зокрема, ці дані можуть бути впроваджені у навчальні курси зі стилістики та лексикології для поглибленого вивчення явища гумору. Крім того, вони можуть бути основою для проведення наукових семінарів.

Апробація роботи. За результатами наукової роботи опублікована стаття «Різновиди комічного та особливості їхнього мовного вираження в англomовних творах (на матеріалі творчості Т. Пратчетта)», у журналі «Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика» [31], тези «Комічне та його категорії» у матеріалах одинадцятої Всеукраїнської наукової конференції студентів, аспірантів, викладачів та співробітників (Суми, 25–26 квітня 2024 р.) [30], а також тези “Stylistic means of expressing humour in Terry Pratchett’s book “The colour of magic” у матеріалах конференції «Перекладацьких інновацій» 2024 роки.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, списку використаних джерел. Загальний обсяг: 84 сторінки.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФІЛОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

1.1 Філологічні аспекти гумору та його різновидів

Гумор виростає з глибин життя нації, вбираючи унікальність та багатство її життєвого досвіду. Отримавши класичні обриси, він перетворюється на спадщину, якою можуть ділитися різні народи. Гумор стає місцем зустрічі національного й загальнолюдського через злиття національних особливостей та глобальних традицій.

Особливі риси національного гумору формуються на основі унікального досвіду народу, переосмисленого через естетичну призму. Естетична цінність і вираження гумору залежать від історичної ідентичності та культурної самобутності нації, а також від особистісного стилю творця. Обговорюючи це явище, слід враховувати сучасні тенденції та основні напрямки, але не забувати про можливість відхилень від традиційного бачення національних характеристик гумору [29; с.5-6].

Гумор, як особливий вид комічного (жарти, ситуації або вислови, що мають розважальну та сміхову функцію), представляє собою складне і багатогранне явище.

В «Енциклопедії сучасної України» знаходимо таке визначення поняття гумор – це «...різновид комічного, відображення смішного у життєвих ситуаціях та рисах людського характеру» [62].

Здавна феномен гумору вивчається в рамках різних наукових дисциплін, таких як мовознавство, філософія, психологія, культурологія та інші. Дослідження зосереджуються на різних аспектах гумору, таких як природа сміху, семіотика гумору, мовні механізми створення комічного, гумор у психологічному контексті та інші аспекти [17; с.182].

При створенні комічного враження використовуються різноманітні мовні ігри, які базуються на неузгодженості між різними мовними рівнями:

на фонетичному – гра звуками (омоніми, омофони, омографи), звуковий метатезис (“dab nam” замість “bad man”);

- на лексичному – каламбури, оксюморон (witty stupidity), зевгми (“Uncle Vernon was wearing his best suit and expression of enormous smugness”);
- на текстово - жанровому – порушення на рівні композиційної структури, введення інтертекстуальних елементів, збій тимчасових планів, змішання стилів [23].

Для створення комічного ефекту в прозі, окремо від іронічного тону, можуть слугувати: неочікуване багатозначення, використання слів з однаковим звучанням, але різними значеннями; переміщення слів, які зазвичай використовуються в різних стилістичних контекстах.

У літературних творах елементи комізму можуть знаходитись усюди – від окремих слів, імен, прізвищ, фраз і виражень, до прислів'їв, афоризмів, комічних повторень, і завершуючи метафорами та цитатами на початку твору [23].

Гумор виступає в ролі естетичного вираження, здатного висвітлити та критично оцінити протиріччя реальності. Цей жанр комічного зазвичай піддає сумніву норми, прийняті в суспільстві чи соціальною групою, викликаючи сміх своєю невідповідністю цим стандартам. Гумор та сатира є ключовими формами комічного [6; с.6].

Відрізняючись своєю доброзичливістю, гумор приймає м'яку та беззлобну манеру, загалом ставлячись позитивно до описуваних явищ чи ситуацій. Натомість сатира заснована на глузуванні, включаючи в себе негативне ставлення до об'єкта насмішки, будь то факт, особа чи подія. Сатира виявляється через іронію, сарказм та гротеск, маючи більш виражену критичну спрямованість.

Іронія стоїть поруч з такими формами комічного, як сатира та гумор, відрізняючись особливою інтелектуальною глибиною та здатністю висміювати, виходячи з почуття власної переваги над темою жарту. Багато дослідників

вказують на те, що чіткі, неперетинні кордони між різними типами та формами комічного фактично відсутні, оскільки вони легко та часто перетікають одна в одну [14; с.81].

Іронія представляє собою один із видів комізму, що проявляється через емоційно забарвлене, суб'єктивне та естетизоване сприйняття реальності. Ця форма характеризується комплексною тривимірною структурою у її вияві, де всі елементи мають відносну рівність, двозначність та можливість багатогранної інтерпретації, а також супроводжується унікальними емоційними відчуттями. Подібно до інших форм комічного, іронія використовується для критичного осмислення об'єкта з позицій ідеалу чи прагнення до досконалішого порядку [13; с.33].

Іронія формується завдяки застосуванню множини засобів на різних мовних рівнях.

У лексиці – використання розмовного стилю, включаючи жаргонізми, запозичення, а також застосування метафор, метонімії та перебільшень.

У синтаксисі – застосування різних форм повторень, гри слів (зевгма, оксюморон), питальних конструкцій та вставних елементів.

На стилістичному рівні – вживання епітетів, образних порівнянь, протиставлень, ігор зі словами і т.д. [25].

Ці засоби сприяють створенню дворівневої структури тексту: з одного боку, вони дозволяють зобразити ситуацію, а з іншого – надати їй оцінку або коментар з боку автора чи персонажа. Цей вид іронії зазвичай тісно пов'язаний з контекстом, обмежуючись рамками невеликого текстового фрагмента.

Сарказм представляє собою форму сатири, яка характеризується гострою насмішкою та являє собою більш виражену форму іронії. Він базується не лише на вираженому контрасті між сказаним і задуманим, але також на безпосередньому і навмисному виявленні тієї сутності, яку ми вкладаємо у висловлювання.

Сарказм є вищою формою сатири, що відрізняється гострою критикою та вираженою іронією. Він не лише створює контраст між вираженим і справжнім

змістом, але також прямо та свідомо виявляє ту сутність, яку ми вбачаємо у висловлюванні [10; с.81].

Гротеск – це специфічна форма художнього вираження, що узагальнює та підсилює життєві ситуації через поєднання реального та фантастичного, звичайного та карикатурного, з використанням гіперболи та алогізму. Він завжди відхиляється від стандартів, здійснює перебільшення та створює умисну карикатуру, тому використовується з чіткою сатиричною метою [6; с.6].

Не менш цікавим об'єктом для наукових досліджень, зокрема лінгвістичних, є жанр **чорного гумору**. Цей специфічний тип комічного відрізняється своєрідною природою, оскільки використовує елементи абсурду, цинізму, еkleктичності та невідповідності для досягнення гумористичного ефекту [18; с.182].

За визначенням, яке міститься у бостонському словнику *Dictionary of world literary terms*, «чорний гумор» – це форма гумору, що висловлює свою комічність через переосмислення моральних цінностей та викликає похмуру посмішку [64].

Чорний гумор визнається особливим видом гумору, спрямованим на глузування з серйозних і табуйованих тем, таких як смерть, насилля, трагедії, катастрофи, фізичні та психологічні вади, релігійна, расова та гендерна належність і т.д. Використання елементів чорного гумору дозволяє відобразити глобальне суспільне хвилювання, біль і страх, пов'язані з цими явищами. Крім того, феномен чорного гумору виконує важливі функції емоційного розвантаження та зняття напруження, що, до певної міри, пояснює популярність цього виду комічного.

Чорний гумор демонструє несподіване і часом навіть обернене ставлення до традиційних цінностей і усталених норм. Він представляє собою особливий погляд на важливі та складні для осмислення питання, такі як смерть, хвороби, фізичні вади тощо. Офіційною культурою зазвичай уникається таких тем, але чорний гумор, навпаки, освітлює їх з гумористичного погляду [19; с.114].

Стосовно поняття «чорний гумор» існують різні точки зору, оскільки слово «чорний» має негативний відтінок і вказує на дивовижну комбінацію трагічного і комічного. Незважаючи на це, скептицизм і цинізм, які супроводжують цей вид гумору, підкреслюють парадоксальність і неоднозначність людського життя, змушуючи нас переглядати проблеми і трагічні ситуації з іншого ракурсу [17; с.182].

Підхід до чорного гумору відрізняється у кожної людини і залежить від її життєвого досвіду, виховання та подій, які відбуваються у світі, чи навіть від того, чи вважає вона його гумором взагалі. Основна причина цього полягає в тому, що чорний гумор лежить на межі між комічним і жахливим чи навіть огидним. В загальному розумінні, чорний гумор виявляє смішне в тому, що є жорстоким і страшним.

Створення комічного ефекту часто ґрунтується на таких концепціях, як деформація, несподіваність, відхилення від норми, неспіврозмірність, алогічність, невідповідність між порівнюваними явищами. Ці ідеї є основою для ключових засобів комічного відтворення реальності, що включає в себе в романах «чорних гумористів» такі елементи, як перебільшення у вигляді карикатури та гротеску, пародіювання, зміну темпу мовлення, несподівані порівняння різних явищ, які взаємовиключають одне одного або є неспіврозмірними, парадокс, контраст, змішання різних стилів, епох та ментальностей, невідповідність між формою і змістом, протиріччя між статусом персонажа в суспільстві та його індивідуальністю, неприродне повторення явищ, а також різні вияви алогізму [20].

Феномен чорного гумору виявляє характерні риси, які роблять його унікальним серед інших форм комічного. На лексико-стилістичному рівні важливу роль у досягненні гумористичного ефекту в «чорному» жанрі відводять засобам мовної виразності, зокрема таким тропам та фігурам мовлення, як метафора, персоніфікація (уособлення), порівняння, гіпербола, літота, каламбур, силепсис, зевгма, антитеза, перифраз та інші [17; с.183].

Мовна гра, яку використовують «чорні гумористи», має за мету створення нового типу романної форми та свідомості, які базуються на відмові від традиційних логічних норм висловлення думки та побудови твору. Це також служить для передачі свого комічного сприйняття американської дійсності. Читачі романів "чорних гумористів" часто спробують розгадати сенс у словах та реченнях, які на перший погляд не мають змісту, проте такі спроби часто невдалі. Це викликає враження, ніби автор грається з наполегливим та серйозним читачем, постійно вигадуючи нові головоломки і загадки [19].

Такий підхід допомагає письменникам розважити, привернути увагу до різних елементів твору, а також навчити читачів розміщувати та творити під час читання. Взаємодія на рівні звуку, слів, словосполучень, речень та навіть абзаців, завдяки мовній майстерності автора, часто перетворюється на витончені уривки внутрішніх монологів, втілені в тексті. Такі мовні ігри мають інтелектуальний характер і нагадують поєдинок розуміння мовних тонкощів.

Важливу роль у створенні комічного ефекту в прозі «чорного гумору» також відіграють засоби графічного вираження, такі як лапки, курсив, великі літери, розмір шрифту, схеми, графіки та пунктуаційне оформлення. У класичних романах ці елементи використовуються для підсилення образності, спрямованої на підсилення емоційного змісту, тоді як у творах експериментального характеру їх використовують для збільшення експресивності за рахунок втрати логічної структури. Графічна експресія виявляється на синтаксичному та текстовому рівнях через порушення правил пунктуації та фрагментарність висловлювань, які стають автономними і відокремлюються пробілами [20].

Англійський чорний гумор має дві важливі риси: використання гри звуків та багатозначність слів, а також подібністю за звучанням. Ці характеристики становлять великий виклик для перекладу, оскільки іноді неможливо передати їхню суть українською мовою без певних втрат чи трансформацій. Важливим завданням для перекладача є забезпечення чіткого й зрозумілого пояснення жарту в таких випадках.

Слід відзначити основні труднощі, з якими можна зіткнутися при перекладі чорного гумору, а саме:

1) Виклики, пов'язані з перекладом англійських граматичних конструкцій на українську мову.

2) Нemoжливiсть передачі гри слів, так званого “wordplay”, зберігаючи сенс та зрозумілість жарту для широкої аудиторії, яка виходить за національні межі.

3) Суттєві труднощі у створенні перекладу англійських реалій з гумористичного контексту, що призводить до проблем розуміння для іноземного читача [21].

Для розуміння комічного елемента в таких анекдотах необхідні, крім високого рівня володіння англійською мовою, також знання ключових культурних і національних аспектів, які є важливими для місцевого населення. Таким чином, не завжди є необхідністю перекладати всі лінгвістичні особливості англійського гумору, оскільки це може бути іноді неможливим. Замість цього, важливою є спроба здійснити вдалий вибір еквівалентів у мові перекладу, які забезпечать належне розуміння гри слів, характерної для англійської мови [19].

Таким чином, різноманітні визначення різних типів комічного свідчать про широкі можливості створення комічного ефекту у літературному творі. Часто гумор, іронія, сарказм і сатира виступають як стилістичні прийоми, які виділяють і підкреслюють головну ідею літературного твору.

У художньому творі комічний ефект може бути досягнутий різними способами:

- шляхом гіперболи, літоти, порівнянь та перифразу створюється умисне відхилення від звичайного сприйняття явища;

- алогізм та оксюморон використовуються для порівняння або протиставлення несподіваних об'єктів або понять;

- використання вульгарних або евфемістичних виразів у несподіваному контексті;

- застосування зевгми, антифразису, антанаклази та okazіоналізму, які допомагають досягти несподіваного ефекту через використання вже існуючих у мові кліше [3; с.17].

У створенні комічного ефекту значну роль може відігравати семантика слів, однак існують мовні засоби, для яких звукова форма має більше значення, наприклад, у створенні каламбурів на основі полісемії, омонімії та паронімії. Різні лексико-стилістичні прийоми часто комбінуються між собою для посилення комічного ефекту.

1.2 Історія розвитку гумору в англійській літературі

Однією з визначних особливостей світогляду британців та американців є їхнє почуття гумору. Ця культура гумору яка виникла століття тому, залишається живою і активно розвивається в обох країнах у всіх сферах національної культури. Гумор, що присутній в англійських країнах, має корені в їхньому побуті, звичаях, обрядах і особливо в фольклорі. Він відрізняється власною унікальністю та специфічними формами вираження, що тісно пов'язані з культурними традиціями Великої Британії та США [25; с.109].

Кожна мова, включаючи англійську, має свої особливості у створенні комічного ефекту, а також власні форми його виявлення. Аналіз специфіки англійського гумору допомагає в розкритті національної психології, характеру та соціального контексту, у якому він виникає. Гумор будь-якої нації відображає її особливості, поведінку, упередження, традиції та історію.

Розглядаючи англійський гумор, можна визначити, що термін «англійський гумор» вважається своєрідним виразом. Засновуючись на літературних асоціаціях, виділяються особливості англійського гумору, такі як поєднання доброзичливості з гострою іронією. Тісний зв'язок двох основних форм комічного - гумору та сатири, а також їхнє практично рівноправне ставлення у англійській художній літературі, повністю пояснює таке амбівалентне сприйняття комічного серед англійців [16; с.220].

Британський гумор, який сформувався в умовах стабільного британського суспільства, надає великий акцент на сатиричність відносно «абсурдності повсякденного життя» [33; с.541]. У своїй роботі «Англійське почуття гумору» Г. Ніколсон відзначає що англійці мають характерні риси та особливості темпераменту, які впливають на їхнє почуття гумору. Дослідник висуває ряд спостережень щодо конкретних складових англійського почуття гумору, таких як доброзичливість, сентиментальність, фантазія, особливе ставлення до спотворення людських цінностей, дитячість, самозахист, економія розумових зусиль, тяга до легкості розуміння та духовної грації, а також прагнення до приємних відчуттів [51; с.32-36].

Гумор у британській культурі є надзвичайно цінним явищем. І.Воробйова підкреслює, що для британців почуття гумору є не лише природним і необхідним способом взаємодії з оточуючим світом, але і розглядається як повністю свідомо культивована особливість, а не природжена риса [5; с.40]. Англійці високо цінують гумор як невід'ємну частину людського характеру, надаючи йому визначальне значення в своєму світогляді, культурі та міжособистісних стосунках.

Е. Блокхем [36] вказує на те, що в британському гуморі відчутний сарказм та самоіронія, і часто це виражається у використанні абсолютно невиразної манери виступу, яку можна описати як «кам'яне обличчя». Гумор часто використовується для того, щоб приховати справжні емоції, і це може бути виражено таким чином, що для людей з іншого культурного контексту виглядає, ніби особа, яка жартує, байдужа та бездушна. В британському гуморі жартують на будь-яку тему, і практично немає табу, але в той же час відсутність елегантності в жартах часто сприймається як відсутність смаку.

Гумористична література представляє значну складову англійської культурної спадщини. Гумор, який є невід'ємною частиною життя багатьох англійців, базується на конкретній системі цінностей, яка виражена або прихована у тому, що є важливим для окремої особи або групи. Цінності в різних культурах змінюються дуже повільно.

У межах однієї культури існує спільне розуміння того, що вважається смішним та що – ні. Таким чином, те, що викликає посмішку в одній культурі, може бути зовсім несмішним для іншої. Іноді навіть у межах однієї соціальної групи, через відмінності в сприйнятті оточуючого середовища, люди можуть не вловити гумор там, де він був запланований автором. Це нерозуміння особливостей англійського способу життя може призвести до того, що гумор не буде розпізнаний там, де автор мав намір його використати.

Сучасні дослідження англійського комічного виокремлюють декілька його типів:

- етнічні жарти, які гостро відтворюють особливості різних національних характерів у формі гіперболічних висловлювань;
- іронічні жарти, де за серйозністю схована підступна насмішка;
- жарти типу “shaggy-dog stories”, що ґрунтуються на довгих та нецікавих розповідях, які здавалися банальними, але виявляються смішними завдяки несподіваним та абсурдним завершенням;
- примітивні або прості жарти, відомі як “banana-skin humour”;
- дурні або пласкі жарти [21; с.70].

Англійський гумор відрізняється великою різноманітністю, що пояснюється міжнародним характером населення Англії. Він характеризується гостротою, нахабством, доброзичливістю і вишуканістю. Особливо популярні анекдоти про політику, юристів і жителів інших країн. Важливо зауважити, що анекдоти з етнічним, релігійним або гендерним підтекстом, а також ті, що стосуються терактів і воєн, вважаються неетичними і можуть викликати осуд у суспільстві.

Слід відзначити, що розвиток гумористичної літератури англійською мовою пов'язаний із творами видатних англійських романістів, таких як Ч. Діккенс, У.М. Теккерей, О.Уальд, Б.Шоу, Л.Керол та Дж.К.Джером.

Твори У.М. Теккерей, такі як «Ярмарок марнославства», наповнені іронією, яка виникає з розуміння неможливості впливу на процеси моральної деградації сучасного суспільства, яке повністю захопило його. У творах

Діккенса, навпаки, присутній добрий гумор та віра в те, що добро торжествує; його сміх звучить весело та доброзичливо, примирюючи читача із зображеними персонажами та явищами. Унікальний гумор О. Уайльда та Б. Шоу виявляється у їхній любові до парадоксу, яку вони поєднують із іронією та сарказмом. Ці письменники вважаються піонерами так званої «комедії ідей» [16; с.221]. Головним засобом досягнення гумору в їх п'єсах є майстерно зроблений діалог, наповнений вдалим судженнями про різноманітні проблеми життя та суспільства. Творчість відомого письменника Л. Керола є відмінним прикладом інтелектуальної, гумористично-пародійної прози, яка ґрунтується на грі з мовою. Не можна проігнорувати літературну спадщину Дж. К. Джерома, чії твори звертають увагу на суспільні проблеми свого часу і вражені легким гумором та іронічним підтекстом.

Дослідники національно-культурної специфіки англійського гумору відзначають його здатність до стриманості, прямолінійності та серйозності у розповідях, часту гру слів та увагу до дрібних деталей. Однією з основних рис англійського гумору є здатність посміятися над собою, тобто самоіронія. Іронія може стосуватися будь-чого, навіть англійської королеви. Англійці вміють сміятися над своїми національними особливостями – ввічливість, стійкість, повільність [1].

В англійських анекдотах та жартах у формі карикатури презентовані основні цінності англійської культури, такі як раціоналізм, відстороненість від емоцій, індивідуальна самостійність, визнання активності людини у відношенні до свого життя, а також десакралізація смерті.

Розглядаючи останнє, варто звернути увагу на витоки чорного гумору в англійській літературі, який протягом багатьох століть залишався частиною культурних традицій країн західної цивілізації. Цей жанр вперше з'явився у літературі доби Античності, зокрема в інтелектуальних комедіях Арістофана, які були створені ще в V столітті до н. е. [18; с.160].

Постмодернізм у США сформувався під впливом значних подій європейської історії, зокрема Другої світової війни, і європейської літератури,

такої як авангардизм, «театр абсурду», екзистенціалізм і інші. Більшість критиків розглядає період існування постмодернізму в США як другу половину ХХ століття, визначаючи його в межах 1949–1996 років, які охоплюють час появи ключових постмодерних текстів [11].

Цікаво, що феномен «чорного гумору» був особливо популярний у період раннього постмодернізму, де властивим явищем було явище «веселого нігілізму», що виявлялося у комічному переосмисленні моральних традицій та акценті на абсурдності людського існування. Важливою рисою мовного втілення чорного гумору була його експериментаторська природа, завдяки якій слова у творах «чорних гумористів» отримували абсолютно нове значення [18; с.161].

Для постмодернізму характерний іронічний підхід до життя, що відтворює умовність та релятивність світоглядних концепцій, що існували після епохи Відродження і розглядались як ґрунтовні істини. Антидогматичність, багатозначність, плюралістичне визнання права на рівноцінні рішення та іронія виступають основними характеристиками свідомості та умов існування постмодернізму. На відміну від модернізму, постмодернізм відмовляється від пріоритетності нового, визнаючи нове за будь-яким іншим критерієм і враховуючи його не серйозний зміст, а скоріше пародійний.

Проте, в іронії постмодерністського контексту сміх втрачає свої комічні властивості, виводячи традиційні форми сміху (пародію, травестію, карикатуру, гротеск) за межі комічного. Вони функціонують як засіб специфічної інтелектуальної гри і використовуються не для висміювання, а для відчуження, відсунення автора від усього попереднього і сучасного. Таким чином, створюється нова реальність, в якій сміх не висловлює чи не заперечує, а демонструє релятивність всього існуючого, формуючи імунітет як до стереотипів масової свідомості, так і до конкретних ідеологічних схем [7; с.53].

У цей період, коли почав виділятися неоавангардизм, народжується і процвітає школа «чорного гумору», до якої входили У. Берроуз, Д. Барт, Д. Донліві, Д. Бартельм, С. Елкін, К. Кізі, К. Воннегут, Д. Хеллер, У. Геддіс -

навіть за відсутності формального об'єднання, але базуються на самоіронічному висміюванні хворобливого стану сучасного світу [8].

Ця школа розглядається як основний принцип тлумачення всього, що відбувається в цьому світі, і визначає спосіб його існування. Спільний світогляд серед «чорних гумористів» породжує використання подібної стратегії в наративі. Характерна особливість естетики школи «чорного гумору» полягає в тому, що вони насміюються не лише над об'єктом – реальністю, але й над її відображенням – мистецтвом. Багато дослідників вважають, що зародження, становлення і розвиток американської постмодерністської літератури визначається школою «чорного гумору» [11].

Поява цього типу гумору у ХХ столітті співпала із соціокультурною кризою, викликаною втратою ціннісних орієнтацій та появою печальних настроїв. Цей вид гумору став відмовою від усього і всіх, представляючи собою суміш різних стилів та напрямків і створюючи ігровий простір без обмежень і правил. Серед його основних характеристик можна відзначити:

- вираження ворожого ставлення до кожної окремої особистості, до світу та суспільства, спрямованого на те, щоб «пристосувати» людину до середнього, механічного та бездумного, підкореного механістичним законам існування;
- відсутність сенсу у світі та, відповідно, втрата людиною сенсу буття;
- насмішка з усього: від людських почуттів та суспільного ладу до людської моралі, етичних норм та навіть мистецтва взагалі;
- розуміння всього як абсурдного, позбавленого мети та сенсу [11; с. 8].

Основний стильовий метод «чорного гумору» виявляється у поєднанні гіркої, хворобливої та приреченої гумору із трагічними подіями. Письменники часто використовують поетику сюрреалізму та експресіонізму. Чорних гумористів розглядають як наслідувачів Ж.-П. Сартра й А. Камю, а їхню філософію визнають постекзистенціальною.

Творчість чорних гумористів асоціюється з антилітературою, «новим романом» та абсурдистською драмою. В їхніх творах поширені мотиви божевілля, деградації особистості та розпаду свідомості. Чорний гумор,

визнаючи світ абсурдним, відкидає нещирі людські почуття, міщанську мораль і мистецтво, насміюючись з бюрократичного апарату, культу зиску та бізнесу, масової культури, яка не враховує справжніх людських почуттів. Загальний настрій творів є песимістичним [8; с.58].

Засновником цього напрямку вважається Вільям Берроуз, чия творчість почалася у період бітників. У творах Берроуза основний акцент робиться на наркотично залежних людях, через призму їхньої зруйнованої свідомості подається оточуюча реальність. Романи Берроуза були заборонені протягом певного часу та отримали легалізацію лише після вибуху сексуальної революції.

У 1964 році в журналі «Нью-Йорк Таймс Бук Ревю» з'явилася стаття Конрада Нікербокера «Гумор із вбивчою отрутою». Автор вважав, що раніше соціальний реалістичний роман і есе віддзеркалювали реальний стан суспільства, коли влада розуму була безсумнівною, і людина вважалася повністю піддатливою силі розуму, а не первісним інстинктам. За словами критика, у другій половині ХХ століття ці концепції вже втратили свою актуальність і не відображають справжній стан людини у світі. Після світових воєн, коли суспільство зіштовхнулося із жахами фашизму та тоталітаризму, західна інтелігенція втратила віру в розумне влаштування світу і здатність людини перебудувати його за законами справедливості і добра. У світі бюрократизованої держави та знань про психологію та фізіологію, в контексті екзистенціалістської філософії, сучасні митці розглядають світ як хаос, непідкорений розумові людини. Таке світосприйняття визначає творчість «чорних гумористів» [7; с.3].

Саме в період кризи європейського суспільства явище чорного гумору виступає як щеплення, що заражає людей цинізмом та агресивним, глузливим відношенням до реальності. Це явище вимагає від суспільства пережити болюче усвідомлення, але, завдяки цьому, відділитися від більш серйозних наслідків і посилити усвідомлення безглуздої жорстокості світу та непередбачуваних реалій. Основна ідея полягає в тому, щоб не сприймати будь-

яке явище серйозно, сміятися над страшним, відразливим, незрозумілим, щоб уникнути втрати самовладання та поглиблення в безодню розчарування, зневіри та бездіяльності. Це визначає основні принципи світосприйняття школи «чорного гумору».

Подальший розвиток традицій «чорно-гумористичного» жанру пов'язаний не лише з літературою, але й активно використовується у телебаченні та ЗМІ. З'явившись у ХХ столітті на піку соціокультурної кризи, втрати ціннісних орієнтирів і появи похмурих настроїв, цей вид гумору став відмовою від усього, сумішшю різних стилів і напрямків, ігровим простором без правил і обмежень. Встановившись як літературний жанр американської школи «чорного гумору» в другій половині ХХ століття, цей феномен почав проникати в медійний простір, набуваючи все більше сили та поширеності.

Узагальнюючи, гумор є необхідною складовою кожного індивіда. Часто, коли людина перебуває у депресивному настрої, гумористичні шоу, відео та фотографії можуть допомогти відштовхнутися від негативу, незалежно від її національності чи культури.

Англійський гумор – це не лише стиль, але й певний спосіб життя. Для розуміння тонкощів англійського гумору необхідно мати знання про культуру, історію, звички, традиції, характер, стереотипи та особливості менталітету англійського народу. Це національний гумор, який відрізняється складністю походження та виразності. «Англійський гумор» або комізм у англійській літературі виявляється через сатиру і гумор, які втілюються за допомогою різноманітних стилістичних засобів та прийомів виразності.

1.3 Функції гумору в художньому творі

У своїх дослідженнях вчені з різних галузей науки неодноразово звертали увагу на тему гумору та його значення. Цей інтерес породив величезну кількість теорій гумору, які були розроблені у таких сферах, як філософія, психологія, соціологія, лінгвістика, література, а також в дослідженнях

штучного інтелекту. Починаючи з робіт Платона і Аристотеля, вивчення комічного відіграло важливу роль у наукових працях лінгвістів, соціологів, антропологів, психологів та інших науковців. Як явище комічне, так і функції гумору розглядаються з різних точок зору: з психологічної, філософської, логічної та інших перспектив.

Вчені розрізняють різні функції гумору та визначають його значення в комунікативному контексті в залежності від їхньої точки зору на явище комічного. Незважаючи на різноманітність підходів щодо ролі комічного, незаперечним є той факт, що сміх є універсальним.

Науковці розрізняють кілька різних функцій гумору:

- естетична функція, яка оцінюється через естетичне задоволення від гумористичних виявів;
- соціалізаційна функція, що виявляється у вмінні виразити комічне, враховуючи культурні особливості;
- комунікативна функція, спрямована на полегшення міжособистісного спілкування;
- катарсична функція, яка полягає в здатності сміятися над самим собою;
- функція саморегуляції, що передбачає уміння поглянути на проблему з позиції іншої людини та урахувати різні погляди;
- евристична функція, яка виявляється у невідповідності між уявленням про предмет і його реальним змістом;
- творча функція, що полягає у поєднанні раніше не пов'язаних між собою фактів з метою досягнення більш високого рівня розвитку думки;
- функція дистанціювання від співрозмовника або створення комунікативного конфлікту [6; с.7-8].

Дж. Хей [44; с. 726], наприклад, розглядає різноманітні функції гумору на основі досліджень, проведених у Новій Зеландії. Він стверджує, що кожна спроба жартувати виконується з метою вираження солідарності з аудиторією та досягнення поваги й статусу в групі. Вчений розрізняє основні та специфічні функції гумору.

Обрання класифікації Хейя для аналізу функцій гумору обґрунтовується тим, що вона враховує різні аспекти від солідарності до психологічної функції та дозволяє поглиблено розглянути його вплив на взаємодію в групах і спільнотах. Тому такий підхід дозволяє комплексно розуміти гумор та його роль у суспільстві.

За допомогою гумору людина може об'єктивно оцінити пережиті події та протистояти страху та болю, що виникають у результаті цих подій. Незважаючи на серйозність обговорюваних тем, використання гумору допомагає змінити хід дискусії, роблячи обговорення серйозних питань більш невимушеним.

В щоденному житті людина зіштовхується з явищами та подіями, розуміння яких стає складним: обмежений термін людського існування викликає страх і негативні роздуми, виникає тривога перед невідомістю, яка може спричинити тяжкі нав'язливі стани, фобії або навіть психічні розлади. Щоб подолати цей страх, людина використовує сміх та гумор, навіть чорний, обертаючись до діаметрально протилежного явища. Висміяні теми смерті, хвороб та нещастя втрачають свою руйнівну силу.

У художньому творі гумор може виконувати різноманітні функції. Він може бути засобом розваги аудиторії. Крім того, він може допомагати у розумінні складних тем, шляхом використання комічних прийомів, що залучають увагу читача та роблять інформацію більш доступною. Гумор використовується для критики соціальних, політичних чи культурних проблем. Також його функції полягають у знятті напруги або стресу через сміх.

Гумор є невід'ємною складовою літератури, що робить тексти цікавими та живими. Він виконує не лише розважальну функцію, але і допомагає підняти соціальні або культурні питання. Гумор, завдяки своїй неочікуваності та виразності, може впливати на громадську думку. Він може привертати увагу до конкретних проблем або спонукати до обговорення складних тем, які в інших випадках можуть вважатися неприємними для багатьох. Використовуючи гумор, автори можуть порушувати табу та змушувати читачів задуматися про конкретні проблеми.

Висновки до розділу 1

Гумор є складним та багатогранним явищем, що досліджується у різних наукових дисциплінах, таких як мовознавство, філософія, психологія та культурологія. Дослідження зосереджуються на природі сміху, семіотиці гумору, мовних механізмах створення комічного та інших аспектах.

Англійський гумор – це не лише стиль, але й певний спосіб життя. Для розуміння тонкощів англійського гумору необхідно мати знання про культуру, історію, звички, традиції, характер, стереотипи та особливості менталітету англійського народу. Це національний гумор, який відрізняється складністю походження та виразності. «Англійський гумор» або комізм у англійській літературі виявляється через сатиру і гумор, які втілюються за допомогою різноманітних стилістичних засобів та прийомів виразності.

Гумор, відомий своєю доброзичливістю та м'якістю, відноситься позитивно до описуваних явищ і ситуацій, тоді як сатира базується на глузуванні та негативному ставленні до об'єкта насмішки. Іронія, яка стоїть поруч із сатирою та гумором, відзначається інтелектуальною глибиною та здатністю висміювати з певної переваги над темою жарту. Сарказм є формою сатири, що виражає гостру критику та іронію, прямо вказуючи на сутність висловлювання. Гротеск поєднує реальне та фантастичне, звичайне та карикатурне через гіперболу та алогізм, часто використовуючи сатиру. Чорний гумор використовує абсурд, цинізм та невідповідність, глузуючи з серйозних тем, щоб відобразити суспільні хвилювання та біль.

Часто гумор, іронія, сарказм і сатира виступають як стилістичні прийоми, які виділяють і підкреслюють головну ідею літературного твору. У створенні комічного ефекту значну роль може відігравати семантика слів, однак існують мовні засоби, для яких звукова форма має більше значення, наприклад, у створенні каламбурів на основі полісемії, омонімії та паронімії. Різні лексико-стилістичні прийоми часто комбінуються між собою для посилення комічного ефекту.

Гумор, присутній у літературних творах, не лише розважає, але й використовується для піднесення соціальних і культурних питань. Завдяки своїй неочікуваності та жвавості, він може впливати на громадську думку, привертаючи увагу до важливих проблем або стимулюючи обговорення складних тем. Використання гумору дозволяє авторам зламувати табу та спонукати читачів до роздумів над різними аспектами життя.

РОЗДІЛ 2

ЕКСПРЕСИВНІ ЗАСОБИ ТА МОВНІ ПРИЙОМИ ВЖИВАННЯ ГУМОРУ У КНИЗІ ТЕРРІ ПРАТЧЕТТА «КОЛІР МАГІЇ»

2.1 Аналіз стилістичних засобів вираження гумору

Теренс Девід Джон Пратчетт, більш відомий як Террі Пратчетт, є визнаним британським письменником, який здобув велику популярність завдяки своїм гумористичним романам у жанрі фентезі. Його найвідомішим твором є серія книг про Дискосвіт, яка налічує понад сорок творів. Перший роман з цієї серії, «Колір магії», побачив світ у 1983 році.

У своїй творчості Террі Пратчетт відтворив і піддав критиці стандартні конвенції та загальноприйняті шаблони жанру фентезі. Він насміхався над кліше та стереотипами, що вже були відомі у попередніх творах цього жанру. У певному сенсі, Пратчетт зробив гумор одним із центральних аспектів своїх творів, чим надав їм своєрідності.

Книга «Колір магії» відкрила двері до вигаданого світу «Дискосвіту», що стала фундаментом для подальшої довготривалої історії. Понад чотири десятиліття після її випуску романи Террі Пратчетта продовжують перекладати, видавати у нових країнах та екранізувати, що свідчить про їхню неперервну популярність серед читачів [4].

«Дискосвіт» – це унікальна серія літературних творів, створена Террі Пратчеттом, яка вирізняється своєю величезною популярністю. Уявний світ, який він описує, представляє собою плоску структуру у формі диска, що спирається на чотири великі слони, які стоять на спині величезної черепахи. Цей світ позбавлений поняття сторін, але має чотири материки, включаючи Край, звідки вода стікає в космос, а також неперелічену кількість різноманітних персонажів.

Усього у серії «Дискосвіт» Террі Пратчетт написав 41 роман, а також видав збірки оповідань, карту всесвіту та книги, присвячені самому уявному

світу. Його твори вражають тонким і дотепним гумором та водночас мають фантастичні сюжети, які доторкуються до важливих тем реального життя. Вони розповідають про неіснуючих героїв та світи, але одночасно повністю зачаровують своїх читачів і відображають їхні власні реальності [4].

Персонажі цього роману розділяються на дві головні категорії: ситуативні та стабільні. Ситуативні персонажі зазвичай з'являються лише в одному романі – «Колір магії», тоді як стабільні персонажі присутні протягом всієї серії книг «Дискосвіта» Пратчетта. Вони всі поділяються на п'ять основних підкласів: Боги Дискосвіту (стабільні), Чарівники та чаклуни (стабільні), Відьми (як стабільні, так і ситуативні), Антропоморфні персоніфікації (стабільні та ситуативні), Магічні істоти (стабільні та ситуативні).

Проте гумористичний ефект, який виникає від обох типів персонажів, ґрунтується на тих самих мовних прийомах. Ці прийоми включають описи персонажів та гумор, який базується на каламбурах, розбіжностях між прямим та переносним значеннями, порівняннях, контрастах, метафорах, синтаксичних прийомах – основних мовних засобах, що використовуються для створення комічних ситуацій, особливо пов'язаних з тематикою магії, як в досліджуваному романі [4].

Існує багато видів стилістичних фігур. Досліджуючи стилістичні засоби вираження гумору в обраній книзі Т. Пратчетта «Колір магії» можна виділити такі прийоми, як відокремлення, градацію, контраст, оксюморон, парадокс, іронію разом з самоіронією, сатиру та чорний гумор. Усі стилістичні фігури відіграють важливу роль в створенні комічного ефекту завдяки посиленню експресивності мовлення персонажів. Тому варто на початку аналізу розібрати, які функції має кожен з цих прийомів.

Відокремлення є стилістичним прийомом, метою якого є змістовне виділення другорядних членів речення з метою уточнення, конкретизації та посилення експресивності.

Градація – це стилістична фігура, що використовується авторами для поступового нагнітання або зниження художньої виразності та смислової значимості [60].

Контрастом називають стилістичний прийом, що виражає протиставлення понять.

Оксюморон – це літературний прийом, що поєднує протилежні за змістом поняття, створюючи нове уявлення. З погляду мовознавства, оксюморон є видом тропу, подібним до метафори та гіперболи, оскільки змінює значення або навмисно перебільшує [64].

Парадоксом називають стилістичний прийом, який виражає суперечність понять, логічну невідповідність, несподівані явища.

Іронія – це художній троп, що відображає глузливо-критичне ставлення митця до предмета зображення, являючи собою насмішку, приховану за зовнішньою серйозністю [64]. А самоіронія – це іронія, спрямована проти самого себе [64].

Сатира – це метод, що використовується в літературі або мистецтві, який полягає в гострому та дошкульному висміюванні пороків, недоліків та негативних аспектів суспільної дійсності [64]. А чорний гумор має цинічний відтінок і створює комічний ефект шляхом глузувань над серйозними темами, такими як смерть, насильство, хвороби, фізичні ушкодження тощо.

Починаючи дослідження з аналізу стилістичних засобів вираження гумору в досліджуваній книзі «Колір Магії» Т. Пратчетта, першим прикладом подамо репліку з діалогу Ринсвінда та Патриція:

“Now I want you to listen very carefully to what I am about to say, said the Patrician amiably; otherwise, you will die. In an interesting fashion. Over a period” (2).

У цій репліці стилістичним засобом вираження комічного є **відокремлення**, яке є змістовним виділенням другорядних членів речення з метою уточнення та посилення експресивності. А саме відокремлення обставин *“In an interesting fashion»* та *«Over a period”*. Використання відокремлення як

стилістичного засобу полягає в особливому акцентуванні другорядних членів речення шляхом їх виділення і наголошення у відповідній позиції інтонацією.

В даному випадку стилістична важливість цих елементів особливо очевидна, тому що відокремлення не є обов'язковим, але автор посилює експресивність мовлення Патриція, виділяючи окремо обставини опису смерті. Ефект комічного досягається завдяки тому, що персонаж говорить в доброзичливому тоні на тему смерті і спокійно паузами виділяє свої погрози та характеризує, як саме покарає співрозмовника.

В цій репліці також можна відзначити прийом **градації**, що є стилістичною фігурою, яку використовують для нагнітання та підвищення емоційності. В даній репліці наростає жахливий опис способу смерті: спочатку “you will die”, далі додається натяк, що смерть буде неприємною, а очевидно із знуцаннями “In an interesting fashion”, і закінчується фразою “Over a period”, що означає ще й довгі знуцання, адже не швидко загине. Окрім цього, прийом **контрасту**, що як стилістичний прийом виражає протиставлення понять. Тон Патриція є доброзичливим, а те, про що він говорить, в такому тоні – це страта людини, а також **іронія**, адже перед словами про загрозу життя Ринсвінда, Патрицій каже “listen ver carefully”. Ймовірно, це **сатира** на образ типового володаря. Патрицій проявляє свою владу та намагається надати важливість своїм словам, водночас виражаючи загрозу. Він використовує гумор для підкреслення своєї влади та безжальності, створюючи смішний, але трохи жахливий образ.

Наступним прикладом є репліка Ринсвінда:

“And after that, I'll get a job juggling snowballs through Hell” (2).

Ринсвінда постійно переслідує смерть та життя підкидує йому складні завдання та проблеми, що він не може спокійно відпочити хвилинку. Тому, коли йому дають завдання захищати Двоцвіта серед усього вирію подій навколо, він відчуває себе нещасним та глузує з самого себе. В його словах про наступну роботу звучить **самоіронія**. Серед стилістичних засобів ми можемо відокремити в цій репліці **оксюморон** або **парадокс** – адже поєднуються

несумісні речі – сніжки в пеклі. Завдяки парадоксу він підсилює наступний рівень абсурдності та важкості своєї ймовірної роботи після даного завдання.

Наступний приклад **парадоксу** та **контрасту** знаходимо в репліці Смерті та Ринсвінда:

“It won’t hurt, said Death. “Won’t hurt?” he said. “Being torn apart by wolves won’t hurt?” (2).

По-перше, смерть як явище завжди уявляється як щось страшне та болісне. А сама Смерть говорить Ринсвінду, що буде не боляче. По-друге, це **оксюморон**: *“It won’t hurt”* та *“Being torn apart by wolves”* - тому що протиставляються поняття «не боляче» та «розірвання вовками» Очевидно, Смерть говорить із **сарказмом** – фраза *“It won’t hurt”* типова, від якої очікують все, окрім полегшення.

Розглядаючи **градацію**, наведемо ще один влучний приклад цього прийому в наступній цитаті:

“If we had him with us, who’d attack us?” said Twoflower. Rincewind scratched his chin. “Hrun?” he suggested. “But we saved his life in the Temple!” “Well, if by attack you mean kill,” said Rincewind, “I don’t think he’d do that. He’s not that sort. He’d just rob us and tie us up and leave us for the wolves, I expect” (2).

В цій репліці Ринсвінд у відповідь про Храма саркастично описує, що той може та ймовірно міг би зробити з ними. І в цих словах простежується нагнітання у вигляді градації: спочатку *“rob”* – пограбує, потім *“tie up”* – зв’яже, і наприкінці *“leave for the wolves”* – залишить вовкам – кульмінація.

Ще один влучний приклад **парадоксу** простежуємо в наступній цитаті: *“Her father did not bother to watch her go. One reason for this was, of course, that since he had been dead for three months, his eyes were in any case not in the best of condition” (2).*

Ситуація, описана в цьому уривку, базується на несподіваному повороті сюжету, який викликає здивування. На початку фрази може здатися, що батько просто не захотів дивитися за тим, як його дочка йде та читачі можуть занепокоїтися про їхні стосунки та проблеми, навіть відчутти сум. Однак

додавання інформації про те, що він помер три місяці тому і що його очі вже не в найкращому стані, різко міняє контекст і викликає сміх завдяки абсурдності та несподіванці. Це типовий приклад **чорного гумору**, який грає на контрасті між очікуваною поведінкою і абсурдною реальністю.

2.2 Синтаксичні та лексичні особливості гумору у книзі Террі Пратчета «Колір Магії»

Синтаксичні та лексичні особливості подання гумористичного матеріалу створюються автором для приваблення читача своєю неоднозначністю та можливістю трактування.

Зазвичай, для цього Т.Пратчет використовує в своїй творчості різноманітні прийоми, як от: описи предметів та ситуацій, портретні замальовки персонажів, нестандартне зображення атрибутів та символіки тощо.

В усіх фентезійних творах автора, у тому числі і «Колір Магії» простежується широке та вдале застосування лексико-стилістичних та синтаксичних засобів. Особливу перевагу автор надає застосуванню порівнянь, гіпербол та персоніфікацій. Ці прийоми використовуються для опису чарівних істот та предметів у книзі.

Всі прийоми та засоби використовуються для яскравих описів та їх ефектного сприйняття читачем.

Лінгвістичний аналіз елементів гумору, який проводиться на основі літературних джерел, зосереджується переважно на мові, що використовується в прозі. У створенні комічного впливу важливу роль відіграють різноманітні лексичні прийоми.

Гумористичний ефект для опису явищ та персонажів ґрунтується на тих самих мовних прийомах. Ці прийоми включають описи героїв та гумор базується на каламбурах, розбіжностях між прямим та переносним значеннями, порівняннях, контрастах, метафорах, синтаксичних прийомах – основних

мовних засобах, що використовуються для створення комічних ситуацій, особливо пов'язаних з тематикою магії, як в досліджуваному романі.

2.2.1 Синтаксичні прийоми презентації гумору у книзі Террі Пратчетта «Колір Магії»

Досліджуючи синтаксичні прийоми в книзі Т. Пратчетта «Колір магії» ми виділили парцеляцію, риторичні запитання, повтори та відокремлення.

Парцеляція – це синтаксичний прийом, що полягає у членуванні єдиного системного цілого. З-поміж парцельованих структур можна виділити: 1) парцельовані сурядні частини; 2) неповні парцельовані конструкції, що виражаються однорідними членами.; 3) власне-парцельовані конструкції, що є парцельованими другорядними членами речення [61]. Риторичні запитання, як прийом, не мають на меті отримання відповіді, вони використовуються для посилення експресивності мовлення персонажів та завжди мають очевидну відповідь. Повтори конструкцій зазвичай використовуються для надання ритмічності, тональності та підсилення головної думки сказаного.

Розглядаючи синтаксичні прийоми ми знову повертаємось до першої репліки з діалогу Ринсвінда та Патриція:

“Now I want you to listen very carefully to what I am about to say, said the Patrician amiably; otherwise, you will die. In an interesting fashion. Over a period” (2).

Тут ми можемо розглядати відокремлені обставини як **парцельовані члени речення**. У реченні парцеляція розбиває змістово-синтаксичної структуру репліки Патриції на окремі речення за допомогою пунктуаційних засобів автора та інтонації власне Патриції – говорить повільно та м'яко. Дані парцельовані обставини виконують функції підсилення змісту репліки, а саме погроз до страти Ринсвінда.

Наступний синтаксичний прийом комічного, який ми розглянемо, це **питальні конструкції**. Різноманітні питальні речення з різними інтонаційними відтінками утворюють складний арсенал стилістично осмислених конструкцій. Вони функціонують у різних стилях мовлення, особливо в художній літературі, і слугують для вираження різноманітних аспектів емоційного стану людини та експресії.

Наприклад, діалог Ринсвінда та Візела:

“He says he’ll skewer your liver if you move”. Rincewind translated freely. “I doubt it,” said Withel. “Bet?” No!” ? (2).

На слова, що Двоцвіт може проткнути Візела, він примхливо відповідає, що сумнівається, на що йде наступна фраза *“bets?”*, яке викликає комічний ефект та почуття абсурдності ситуації під час загрози смерті. Запитання в даному випадку фокусує розмову в іронічному напрямку.

Серед різних видів запитань, які найчастіше спричиняють комічний ефект, виділяються **риторичні питання**. Вони впливають на ситуацію гумору через те, що очевидна відповідь на них вже відома співрозмовнику і не містить нової інформації.

Прикладом утворення комічного ефекту шляхом питальних речень є уривок із діалогу Смерті та Ринсвінда:

“It won’t hurt, said Death. “Won’t hurt?” he said. “Being torn apart by wolves won’t hurt?” (2).

Після слів Смерті, що смерть від вовків буде не болячою, Ринсвінд іронічно перепитує Смерть в адекватності її висловлювання. Ці конструкції є **риторично-питальними**, адже відповідь на них очевидна. Питання надходять одне за одним, що підсилює емоційну експресивність персонажа.

Використання питальних речень для гумористичного ефекту знаходимо також в діалозі Двоцвіта та Ринсвінда:

“What’s happening? – I’m being dragged into this pit; what do you think?” (2).

Гумор в цьому висловлюванні полягає в саркастичній відповіді Ринсвінда на очевидне питання, вказуючи на його безрадісність та невдоволення знаходженням у такій ситуації. Його відповідь Двоцвіту є **риторично-питальним реченням**.

Наступним прийомом є **повтор конструкцій**. Наприклад:

“It could be worse, said Rincewind. What?- It could be us” (2).

Ринсвінд використовує повтор конструкції ймовірності *“It could be us”*, щоб порівняти ситуацію з ймовірною та з легким гумором показати, що все не так погано вийшло.

Ще один приклад повтору та відокремлення знаходимо у реченні: *“But while it sometimes seemed to contain things like old socks and miscellaneous luggage, at other times – and he shuddered – it seemed to be, seemed to have...”*. Саме речення є **парцельованим**, адже продовжує попередню думку. **Відокремлення** *“and he shuddered”* використовується для показу емоцій персонажу шляхом їх виділення. Також **повтор** *“it seemed to be, seemed to have”*.

2.2.2 Вибір лексичних засобів вираження гумору у книзі Террі Пратчета «Колір Магії»

Лексика англійської мови представляє собою складне та різнобічне явище, де поруч із словами, що є частиною загального вжитку, існують терміни з більш вузькою сферою застосування та обмеженим функціонуванням. З точки зору експресивності та стилістики, українська лексика поділяється на дві основні категорії: слова, що широко використовуються у повсякденному мовленні, та стилістично відмінні лексичні одиниці, які, у свою чергу, формують різні рівні мовного розмаїття.

Щоб створити комічний ефект, часто застосовують емоційно насичені слова та експлетиви. Вульгарні та грубі слова особливо популярні для досягнення цього ефекту, оскільки вони додають виразності діалогам

персонажів, роблячи їх смішними. Комедійний ефект також може бути досягнутий за допомогою спотворених слів, зокрема через фонетичні зміни, як-от переміщення, виключення або додавання звуків чи складів. Ці мовні інструменти використовуються для сатиричного зображення персонажів, викриття та критики соціальних недоліків. Окрім того, важливим засобом для створення гумору є унікальні імена, каламбури, використання іноземних слів у невідповідних контекстах, неологізми, запозичення з інших мов тощо.

Засобами для експресії та вираження комічного є тропи, що є виразами, які використовуються не у своєму буквальному значенні, але для надання мові більшої виразності. Вони часто відображають унікальний творчий підхід автора. Тропи функціонують на двох рівнях значення одночасно: буквальному та фігуральному. Взаємозв'язок між цими двома рівнями може будуватися на основі різних принципів, таких як асоціація або схожість, що призводить до великої різноманітності тропів.

В нашому дослідженні ми розглянемо такі лексичні засоби створення комічного ефекту у творі «Колір магії» Т. Пратчетта, а саме тропи, до яких входять: порівняння, метафори, епітети, гіперболи та гумористичні описи, діалоги та власні назви.

Порівняння, яке є авторським у тексті, може бути несподіваним і через це виражати комічний ефект. Метафора служить кільком цілям, зокрема вона наділяє текст емоційною насиченістю, акцентуючи на силі вираження через специфічне використання мовних символів, та виконує функцію заміщення, допомагаючи уникнути повторення однакових слів. Окрім того, метафора відіграє роль у наданні назв речам. Проте її основна роль – створення образів, що сприяє розкриттю естетичних властивостей тексту та характеристиці ситуацій та персонажів.

Перший приклад порівняння знаходимо у цитаті:

“Rincewind took a few steps forward, cupidity moving him as easily as if he were on little wheels. The chest was open. There were bags inside, and in one of them

he caught the gleam of gold. For a moment greed overcame caution, and he reached out gingerly... but what was the use? He'd never live to enjoy it" (2).

Порівняння в цій цитаті створює веселу та абсурдну візуальну картину та доповнює характеристику персонажу – Ринсвінду. Розберемо кожен елемент з поданого уривку. По-перше, саме **порівняння** “*cupidity moving him as easily as if he were on little wheels*” зображує жадібність, що рухає Ринсвіндом, ніби він на маленьких коліщатках, створює кумедний образ людини, що бездумно керується своїми бажаннями. Використання цього порівняння для опису персонажа додає гумору ситуації, підкреслюючи абсурдність його поведінки.

Також тут використовується **метафора**: “*For a moment greed overcame caution*”. Тут гумор впливає з реалізації Ринсвіндом свого положення, де його жадібність на мить бере гору над обережністю. Цей момент показує людську слабкість в комічному світлі, де надмірне бажання може затьмарити раціональне мислення.

Кульмінацією комічного ефекту є момент усвідомлення Рінсвіндом, що незалежно від того, як він прагне до золота, він ніколи не зможе ним насолодитися: “*he'd never live to enjoy it*”, що є **гіперболою**. Це підкреслює марність його жадібності, додаючи гумору до ситуації за рахунок абсурдності його становища.

За наступний приклад візьмемо цитату:

“It was as if the ocean had decided to create life without going through all that tedious business of evolution, and had simply formed a part of itself into a biped and sent it walking squishily up the beach ” (2).

Поданий уривок є загальним **порівнянням** ситуації з тексту “*It was as if the ocean....*”, у якому океан уявляється як істота, яка вирішує створити життя, пропускаючи весь «нудний процес еволюції», і просто формує частину себе у двоногої істоти, яка «вологими» кроками йде вгору по пляжу.

Елементи комічності тут включають **метафору**, а саме **персоніфікацію** як її підвид: океану приписуються людські дії та здатність до творчості. Також комічний ефект через спрощення наукового процесу еволюції та його заміну на

моментальне створення живої істоти, що сприймається абсурдно. Саме зображення створеної істоти теж є гумористичним, адже вона пересувається «вологими кроками». Тут грає **контраст** між звичним величним образом океану та його можливістю створити щось незграбне.

Наступним прикладом є цитата: “*The late Dactylos Goldeneyes, who had designed the launching pad as well as the Potent Voyager itself, had claimed that this last touch was merely to ensure that the ship would not snag on any rocks as it began its long plunge. Maybe it was merely coincidental that it would also, because of **that little twitch in the track, leap like a salmon and shine theatrically in the sunlight before disappearing into the cloud sea***” (2).

Порівняння в цьому фрагменті використовується для створення комічного ефекту через несподівану асоціацію між високотехнологічною конструкцією та лососем, який стрибає. Внесення такого порівняння під час очікування взльоту конструкції надає абсурдність та легкість ситуації замість напруження. Існує також **іронія** у тому, що така складна та дорога технологія має «маленький каприз» у дизайні, через який вона незграбно злітає вгору.

Очікування читачів, сформовані впливом популярних текстів культурної і літературної спадщини, зіштовхуються з описом, що суперечить їхнім попереднім уявленням, що викликає сміх. Порівняння несумісних понять, які не мають гумористичного забарвлення, призводить до виникнення комічного ефекту.

Таке **порівняння** використовується вдруге в наступній цитаті:

“*Rincewind stood up. There was only one thing to do now, and he did it. He panicked blindly, just as the ship’s bogeys hit the little upgrade and flung it sparkling like **a salmon**, into the sky and over the Edge*” (2).

Знову політ космічного корабля порівнюється зі стрибком риби, що не відповідає реальним уявленням про рух таких конструкцій та викликає сміх. Ситуація комічна також через **контраст** між очікуваною реакцією у кризовій ситуації та дійсною поведінкою Ринсвінда. Читачі очікують, що персонаж проявить героїзм, або хоча б спробує вирішити проблему логічно. Однак

Ринсвінд реагує абсолютно не так і панічно втрачає контроль над собою, що є ірраціональним.

Наступний приклад **порівняння** :

*“The Arch-astronomer of Krull motioned lightly with his hand and his bearers set the throne down in the shadow of the hull. **Like a fish**, he thought. A great flying fish. And of what seas?”* (2).

Архіастроном порівнюється з великою літаючою рибою, що створює комічний ефект. Також тут присутня **градація**: спочатку просто риба “*Like a fish*”, а потім велична літаюча риба “*A great flying fish*”. **Епітети** “*great flying*” додають яскравості для візуалізації порівняння.

Епітет, який є ключовим стилістичним засобом в поетичній мові, відомий своєю здатністю виділяти основну властивість або характеристику об’єкта чи явища. Основна мета епітету полягає у прикрасі тексту, додаванні емоційного відтінку та оцінювальної ознаки до описуваного об’єкта чи явища, зазвичай за допомогою прикметника.

Цей літературний троп не лише слугує для естетичного збагачення мовлення, але й відіграє кілька важливих ролей: інформує читача, допомагає структурувати текст, здійснює вплив на сприйняття та інтерпретацію тексту читачем, а також надає мові більш виразного характеру. Епітет залишається ефективним стилістичним засобом, поки він успішно виконує ці функції.

Приклади порівнянь та епітетів можна знайти в наступній цитаті:

*“Thing looked like an **ordinary** wooden sea chest. A bit larger than usual, maybe, but not suspiciously so. But while it sometimes seemed to contain things like **old** socks and **miscellaneous** luggage, at other times – and he shuddered – it seemed to be, seemed to have... He tried not to think about it. It was just that the men who had been drowned overboard had probably been more fortunate than those it had caught. He tried not to think about it. There had been teeth, **teeth like white wooden gravestones**, and a tongue **red** as mahogany...”* (2).

Тут ми бачимо порівняння “*teeth like white wooden gravestones*” та “*red as mahogany*” та епітети “*ordinary, old, miscellaneous, white, wooden, red*”. Вони

використовуються для насиченості описів та яскравої візуалізації картини для читача. Також тут є повтор: “*it seemed to be, seemed to have*”.

Отже, у романі Террі Пратчетта «Колір магії» можна помітити використання різноманітних лексико-семантичних та стилістичних прийомів. Особлива увага приділяється застосуванню порівнянь, метафор, епітетів та персоніфікацій, які активно використовуються у зв'язку з фентезійним жанром, де зустрічається велика кількість магічних істот та предметів.

Висновки до розділу 2

Террі Пратчетт, відомий британський фентезі-письменник, заслужив популярність своєю гумористичною серією книг про Дискосвіт, що розпочалася з «Кольору магії» у 1983 році. Він оригінально переосмислив кліше жанру, роблячи гумор ключовим елементом своїх творів. Його творчість включає понад сорок романів Дискосвіту та продовжує залишатися актуальною, перекладається і екранізується десятиліттями після першого випуску.

Персонажі аналізованого роману розділяються на дві головні категорії: ситуативні та стабільні. Ситуативні персонажі зазвичай з'являються лише в одному романі – «Колір магії», тоді як стабільні персонажі присутні протягом всієї серії книг «Дискосвіта» Пратчетта. Проте гумористичний ефект, який виникає від обох типів персонажів, ґрунтується на тих самих мовних прийомах. Ці прийоми включають описи героїв та гумор базується на каламбурах, розбіжностях між прямим та переносним значеннями, порівняннях, контрастах, метафорах, синтаксичних прийомах – основних мовних засобах, що використовуються для створення комічних ситуацій, особливо пов'язаних з тематикою магії, як в досліджуваному романі.

У Розділі II нашого дослідження ми детально проаналізували, які стилістичні, синтаксичні та лексичні особливості притамані гумору в книзі «Колір магії» Т. Пратчетта.

Розглядаючи стилістичний рівень ми виявили, що найчастіше автор використовує такі прийоми як відокремлення, градація, контраст, сатира, іронія, оксюморон, парадокс, сарказм, чорний гумор. Використання відокремлення автором дає змогу акцентувати певну інформацію та зробити наголошення інтонацією в певній комічній ситуації. Із вживанням градації та контрасту посилюється абсурдність та наростає ірраціональність. З допомогою іронії, сарказму та чорного гумору висміюються вади та проблеми.

На синтаксичному рівні використовуються парцеляція, питальні конструкції, риторичні запитання, повтори. Парцеляція розбиває синтаксичну структуру та функціонує як засіб підсилення змісту реплік. Риторично-питальні речення підсилюють комічний ефект діалогів та емоційну експресивність персонажів.

На лексичному рівні були виявлені такі прийоми: порівняння, епітети, метафори, гіперболи. Порівняння створює ефект абсурдності та доповнює характеристику персонажам. Метафори та гіперболи дозволяють висміювати описані явища.

Після аналізу обраних уривків з роману «Колір магії» Т. Пратчетта, які відзначаються використанням різних тропів та стилістичними й синтаксичними прийомами відтворення гумору, можемо зробити висновок, що взаємодія усіх цих засобів виступає ефективним засобом створення гумористичного ефекту в художньому тексті. Теорія несумісності, яка є ключовою у філософії гумору, надає основні інструменти для аналізу гумористичного ефекту при використанні досліджуваних засобів та прийомів.

Очікування читачів, сформовані впливом популярних текстів культурної і літературної спадщини, можуть зіштовхуватися з елементами, що суперечать їхнім попереднім уявленням, що може викликати почуття задоволення і сміх. Порівняння несумісних понять, які не мають гумористичного забарвлення, призводить до виникнення комічного ефекту, який стає основою для написання комічних текстів.

РОЗДІЛ 3

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ГУМОРУ В КНИЗІ ТЕРРІ ПРАТЧЕТТА «КОЛІР МАГІЇ»

3.1 Виклики та труднощі перекладу гумору

У гумористичних творах використовуються різні підходи з метою досягнення різноманітних соціальних цілей. Деякі з них мають лише доброзичливий характер, тоді як інші приховують під собою певний підтекст. Наприклад, гумористичне фентезі допомагає читачеві відчувати себе частиною нереального світу, де гумор поєднує реальність та фантастику.

Для перекладача вельми важливо передати тонкощі англійського гумору максимально зрозуміло для українського читача. Це означає відтворення фентезійних ситуацій з гумористичним підтекстом, а також якісне демонстрування специфіки гумору обох країн. Важливо показати принципові розбіжності між англійським та українським гумором, а також підкреслити їх схожість і взаємозв'язок.

Гумор відтворює унікальність та культурні особливості конкретного народу. Цей феномен різноманітний, багатогранний і вимагає спеціального підходу та обережності під час перекладу. Сучасна наука перекладу містить безліч узагальнених методів, рівнів і характеристик перекладу гумористичного жанру.

Особливі труднощі виникають при перекладі гумористичних подій та ситуацій у фентезійних творах. Це важкий вид перекладу, що потребує розуміння не лише загальноприйнятих методик перекладу, але й індивідуальних підходів кожного перекладача.

Щоб цільова аудиторія читачів якісно зрозуміла гумористичну сюжетну лінію, необхідно вміло передати гумористичні аспекти та смислові навантаження. Для цього потрібно не лише перекласти текст оригіналу, а й вивчити національні, культурні та мовні особливості конкретного народу або діалектної групи. Після цього ці знання потрібно зібрати, узагальнити і

виразити у вигляді гумористичних сюжетів для подальшого розуміння україномовним читачем.

Першим, що викликає труднощі для перекладача, є передача **гумористичних ситуацій** оригіналу. Наприклад :

“For example, at the first little town he came to he’d go to work on this old nag with a few simple techniques and ingredients that’d make it worth twice the price he paid for it, at least for about twenty minutes or until it rained” (2; с. 17).

«Наприклад, у першому ж містечку по дорозі він, за допомогою кількох простих інгредієнтів та прийомів, зробив свою конячину на вигляд удвічі дорожчою, ніж вона коштувала йому самому – принаймні на двадцять хвилин або до першого дощу» (1; с.25).

У цьому відривку відображена хитрість людей, яка може використовуватися для обдурювання інших, які довіряють. Проте у читача виникає сміх та бажання спостерігати за таким розвитком подій.

Іншою складністю є передача **гумористичних імен та прізвищ**, що є поширеними в книзі Т. Пратчетта:

“It’s me, sir, Daniel “One Drop” Trooper. I am your executioner for today, sir” (2; с.9).

«Це я, Деніел Мотузьяник на прізвисько «Раз-і-все». Сьогодні, пане, я – ваш кат» (1; с.13).

Перекладач вдало підібрав прізвисько героя, що характеризує його діяльність. Крім того, зберігається елемент чорного гумору.

Ще один приклад:

“Moist knew this because he expended one dollar on «Pins» by J. Lanigo” (2; с.55).

«Мокр знав про це, бо витратив долар на книгу Дж. Пухнаста Совмогили під назвою «Шпильки»...» (1; с.72).

Перекладацьке поєднання імені та прізвища натякують читачу на несерйозність твору.

Також ще один випадок передачі прізвиськ:

“He gave Mr.Slant another friendly smile as he took his seat” (2; с.77).

«Коли своє місце займав пан Підступ, Патриції приязно йому усміхнувся» (1; с.93).

В перекладі адаптовано прізвище для читача, але комізм зберігається.

Наступним важким для перекладу та передачі моментом є **відтворення чорного гумору**, який є елементом творів Т.Пратчетта. Наприклад:

“They say that the prospect of being hanged in the morning concentrates a man’s mind wonderfully; unfortunately, what the mind inevitably concentrates on is that, in the morning, it will be in a body that is going to be hanged” (2; с.5).

«Кажуть, загроза бути повішеним на світанку чудово зосереджує мислення; на жаль, тим, на чому зосереджується розум, неодмінно виявляється той факт, що він перебуває в тілі, яке на світанку повісять» (1; с.9).

Завдяки вдалому перекладу простежується сарказм ситуації, з якої немає іншого виходу.

Ще один влучний приклад:

“Mr. Horsefry was a youngish man,not simply running to fat but vaulting, leaping, and diving toward obesity” (2; с.79).

«Пан Гедзь був досить молодистим чоловіком, який не просто прямував до погладшання, а підстрибом мчав до ожиріння» (1; с.96).

В даному перекладі зберігається висміювання вади героя, що характерно для чорного гумору.

Крім цього, в творі Террі Пратчетта помітне використання **лексико-семантичних та стилістичних засобів**. Професійні перекладачі вдало передають гумористичний підтекст, розкривають образи і влучно підбирають мовні засоби. Особлива увага приділяється використанню порівнянь, гіпербол та персоніфікацій, оскільки ці стилістичні засоби найбільш актуальні у жанрі фентезі, де присутні чарівні істоти та предмети. Менше застосовуються метафори, епітети та іронія. Перекладач особисто підходить до перекладу й

намагається використовувати власні стилістичні засоби, які відображають його стиль і найбільш наближені до нього.

Отже, гумор в перекладі є складним аспектом, а фентезійний гумор може бути найскладнішим варіантом. Перекладачі докладають багато зусиль і виявляють високий професіоналізм у перекладі гумористичних фентезійних творів. Кожен з них, на свій манер, адаптує свій переклад для кращого сприйняття україномовними читачами.

3.2 Порівняльний аналіз оригінального та перекладеного текстів у книзі Террі Пратчетта «Колір магії»

Художній переклад є одним із найскладніших видів перекладу у роботі перекладача. Такий вид перекладу вимагає від перекладача особливого вічуття мовного стилю, володіння багатим словниковим запасом мови оригіналу та мови перекладу, вміння відчувати авторську позицію та особливості художнього стилю автора.

Перекладач повинен творчо підійти до процесу перекладацької роботи. Книга Т. Пратчетта «Колір магії» багата на різноманітні стилістичні засоби, що спричиняє складність перекладу. Перекладач повинен володіти багатьма підходами для передачі гри слів, що створює гумор у творі, яку використав автор. Деякі висловлювання, які є смішними в англійській мові, у читачів українського походження можуть викликати протилежну реакцію.

3.2.1 Лексичні засоби вираження гумору у обох творах

Завдяки тому, що комічний ефект має абстрактну природу, відтворення його у літературі представляє собою складну задачу для дослідження вченими. Ця тема, попри численні дослідження літературознавців та філософів, все ще залишається відкритою для сучасного аналізу.

У даному підрозділі нашого дослідження ми проаналізували механізми створення комічного ефекту на лексичному рівні в оригіналі твору та перекладі. Під час аналізу було виявлено основні особливості, які сприяють створенню комічності за допомогою лексичних засобів на матеріалі роману Террі Пратчетта "Колір магії". Також досліджено специфіку перекладу літературних засобів, що сприяють досягненню комічного ефекту, на основі зазначеного твору.

Розглянемо перший приклад:

“And after that I’ll get a job juggling snowballs through Hell” (2; с.35).

«А після цього мені дадуть завдання спекти у пеклі пиріжки зі снігу», – гірко додав він про себе» (1; с. 44).

За текстом, Ринсвінда постійно переслідує смерть та він опиняється в складних ситуаціях і не може спокійно відпочити й хвилинку. Тому із завданням захищати Двоцвіта серед усього вирію подій навколо, він почуває себе нещасним та глузує з самого себе.

В оригіналі твору в його словах звучить **самоіронія**. Серед стилістичних засобів ми можемо відокремити в даній репліці **оксюморон** або **парадокс** – адже поєднуються несумісні речі – сніжки в пеклі. Завдяки парадоксу підсилюється рівень абсурдності та важкості ймовірної роботи.

Так як переклад з англійської мови на українську часто вимагає адаптації до культурного і мовного контексту отримувача, часто висловлювання не передаються буквально, а видозмінюються. Це саме ми і простежуємо в даному випадку. У вказаному прикладі перекладач вирішив замінити «сніжки» на «пиріжки». По-перше, це допомагає зберегти образний характер виразу, підкреслюючи абсурдність ситуації, аналогічно до англійської метафори «жонглювання сніжками у пеклі». По-друге, український варіант «спекти пиріжки зі снігу» може викликати схожі асоціації, але водночас він звучить більш природньо для українського слухача. Така творча адаптація забезпечує глибшу емоційну резонансність і краще розуміння тексту, що є ключовим у

перекладацькій практиці. В перекладі зберігається ефект самоіронії та оксюморону.

Наступний приклад **оксюморону**, переданого в перекладі, є такий:

“It won’t hurt, said Death. “Won’t hurt?” he said. “Being torn apart by wolves won’t hurt?” (2; с.92).

«Не боляче? – перепитав він. – Буде не боляче, коли вовки розриватимуть мене на шматки?» (1; с.112).

В оригіналі твору автор використовує оксюморон: смерть говорить, що буде не боляче, це по-перше, по-друге, «не боляче» та «розірвання вовками» теж є не сумісними поняттями. Окрім цього, Смерть говорить із сарказмом – фраза *“It won’t hurt”* типова, від якої очікують все, окрім полегшення.

В перекладі роману перекладач зберігає саркастичний тон діалогу та передає парадокс ситуації – оксюморон зберігається.

Трапляються випадки **адаптації стилістично забарвлених слів**:

“Blast your luggage. Stay here much longer and you’ll go where you don’t need luggage” (2; с.75).

«До дідька твій багаж! Залишишся тут ще хвилю – і підеш туди, де багаж тобі не знадобиться!» (1; с.92).

В оригіналі тексту автор використовує дієслово *“to blast”*, яке є неформальним та висловлює гнів, тобто з негативною конотацією. В перекладі воно передається за допомогою грубої лексики з лайливим підтоном – фраза «До дідька». Через це зберігається настрій діалогу з оригіналу та особливість вибору мовлення персонажем, що є ключовим для його характеристики.

Ще один випадок відтворення **стилістично забарвлених та фразових виразів**:

*“Look, this is real life,” snapped Rincewind. “I mean, here you are, carrying around a box full of gold, don’t you think anyone **in their right minds** would jump at the chance of pinching it?” I would, he added mentally – if I hadn’t seen what the Luggage does to prying fingers”* (2; с.127).

«Сам подумай, коли ти носиш зі собою повну скриню золота, чи кожен, хто **при своєму розумі**, не скористався б нагодою її відібрати? – я б точно спробував, додав він подумки – якби не бачив, що Багаж учинив з допитливими пальцями.» (1; с.153).

В перекладі відтворений фразовий вислів “*in their right minds*” як «*при своєму розумі*».

Теж саме в такому уривку:

“*I was supposed to take you in dead,*” muttered Kasdra sullenly”. “*Alive will do,*” said Rincewind. “*If we’re talking about anyone being dead, remember whose sword is in which hand*” (2; с.143).

«Нічого, і живим цілком підійде, – сказав Ринсвінд. – А якщо говорити про когось, хто вже майже помер, пам’ятай, хто з нас тримає в руках меч» (1; с.174).

Перекладач передав фразовий вислів “*take smb in dead*” за допомогою фрази «*живим підійде*», яка має гумористичний відтінок.

Наступним переданим прийомом є **градація**:

“*Well, if by attack you mean kill,*” said Rincewind, “*I don’t think he’d do that. He’s not that sort. He’d just rob us and tie us up and leave us for the wolves, I expect*” (2; с.127).

«Ну, якщо під напасти ти маєш на увазі вбити, – сказав Ринсвінд, – то ні, не думаю, що він на таке здатний. Не та він людина. Він, сподіваюся, просто пограбував би нас, зв’язав і залишив на поталу вовкам» (1; с.153).

В оригіналі автор використовує градацію – наростання напруги до кульмінації – в моменті опису Ринсвіндом ймовірних подій : “*He’d just rob us and tie us up and leave us for the wolves*”. Починаючи з пограбування, напруга зростає на зв’язуванні героїв і переходить в кульманацію з вовками. Переклад передає цей прийом : «*просто пограбував би нас, зв’язав і залишив на поталу вовкам*».

Окрім градації, в даній фразі присутній **полісиндетон**, адже в реченні усі однорідні присудки пов'язані сполучником “and”. Але в перекладі полісиндетон втрачається.

Також прийом **повтору** додатка, вираженого займенником першої особи множини : «*He'd just rob us and tie us up and leave us for the wolves*». Через це відбувається **алітерація** зі звуками d, t, s. В українському перекладі воно втрачається, тому що адаптується під граматичні норми. В перекладі алітерація замінена **асонансом** зі звуками o, a, тому настрій речення передається влучно.

В українському перекладі також відтворюється **чорний гумор**:

“Her father did not bother to watch her go. One reason for this was, of course, that since he had been dead for three months his eyes were in any case not in the best of condition ” (2; с.134).

«Її батько навіть не поглянув їй у слід. По-перше, тому, що, оскільки він помер ще три місяці тому, його очі, зрозуміло, були не в найкращому стані» (1; с. 162).

У даному фрагменті розгортається сцена, яка на перший погляд може викликати у читача занепокоєння через розрив у стосунках між батьком і дочкою, оскільки батько не озирається за дочкою, коли вона відходить. Однак, поворот з інформацією про його смерть три місяці тому та непридатність його очей вносить несподіванку і виявляється, що причина його бездієвості абсурдно проста - він фізично не може це зробити. Цей абсурдний злам ситуації створює комічний ефект, який є характерним для чорного гумору, де гострий контраст між очікуванням і реальністю викликає сміх. В обох варіантах це передається.

Загалом, переклад гумору з англійської на українську мову на лексичному рівні демонструє значний рівень майстерності та творчого підходу. Збереження іронії та чорного гумору в українському варіанті показує розуміння оригінального контексту. Використання оксюморонів та градації також ефективно передається, що сприяє збереженню динаміки та гостроти гумористичних моментів.

Однак, у процесі перекладу відбуваються певні заміни та адаптації, які необхідні для того, щоб текст сприймався природньо українською аудиторією. Наприклад, іноді алітерація в оригіналі замінюється асонансом у перекладі, що може відбуватися через відмінності в звучанні та ритміці мов. Такі зміни дозволяють зберегти легкість висловлювання, навіть якщо точна звукова відповідність втрачається.

Також перекладачі часто зіштовхуються з необхідністю адаптувати фразові та стилістично забарвлені вислови, щоб вони були зрозумілі для цільової аудиторії. Це включає заміну на більш знайомі українському читачеві вирази, які виконують ту ж функцію в тексті.

Загалом, переклад гумору на лексичному рівні є складним завданням. У випадку з українським перекладом можна відзначити, що більшість гумористичних елементів було успішно адаптовано, що дозволяє зберегти оригінальний настрій та гумор твору.

3.2.2 Граматичні засоби вираження гумору у обох творах

У літературних творах гумор може виявлятися не тільки через лексико-стилістичні прийоми, але й завдяки використанню певних граматичних конструкцій. Граматичні засоби часто стають потужним інструментом для створення гумористичного ефекту. У подальшому аналізі ми розглянемо, які граматичні засоби для досягнення комічного ефекту були використані в оригіналу твору «Колір магії» та як вони були передані в перекладі українською мовою.

Першим проаналізованим граматичним прийомом є **парцеляція**. Наприклад:

“Now I want you to listen very carefully to what I am about to say,” said the Patrician amiably, “otherwise you will die. In an interesting fashion ” (2; c.32).

«Добре. Тоді слухай уважно, що я збираюсь тобі сказати, – продовжував Патриції приязним тоном, – якщо не маєш бажання померти. Цікавим способом. Не відразу» (1; с.41).

Тут ми бачимо, як відокремлені обставини служать парцельованими частинами речення. Використовуючи пунктуаційні прийоми автора та особливу інтонацію Патриція, який вимовляє слова повільно та м'яко, парцеляція розчленовує змістовно-синтаксичну структуру його висловлювань на окремі речення. Ці парцельовані обставини посилюють зміст репліки, акцентуючи на погрозах страти Ринсвінда. В перекладі парцеляція не втрачається : «*Цікавим способом. Не відразу*».

Наступним граматичним прийомом, розглянутим в ході дослідження, є **питально-риторичні речення**.

“*He says he’ll skewer your liver if you move,*» *Rincewind translated freely. “I doubt it,” said Withel. “Bet?” “No!”* (2; с.74).

«Він каже, що проитрикне твою печінку, якщо ворухнешся, – Ринсвінд дозволив собі вільний переклад. – Сумніваюся, – відповів Візел. – Парі? – Ні» (1; с.91).

В оригіналі, на слова, що Двоцвіт може проткнути Візела, він примхливо відповідає, що сумнівається, на що йде наступна фраза «парі?», яке викликає комічний ефект та почуття абсурдності ситуації під час загрози смерті. **Риторичне запитання** в даному випадку фокусує розмову в іронічному напрямку.

В перекладі використовується таке ж риторично-питальне речення.

Наступний приклад збереження таких речень є в такому випадку:

“*It won’t hurt, said Death. “Won’t hurt?” he said. “Being torn apart by wolves won’t hurt?”* (2; с.92).

«Не боляче? – перепитав він. – Буде не боляче, коли вовки розриватимуть мене на шматки?» (1; с.112).

Після слів Смерті, що смерть від вовків буде не болячою, Ринсвінд іронічно перепитує Смерть в адекватності її висловлювання. Ці конструкції є

риторично-питальними, адже відповідь на них очевидна. Питання йдуть одне за одним, що підсилює емоційну експресивність персонажа, можна додати, це - **градація**. В перекладі обидва прийоми зберігаються без спотворень.

“What’s happening?”. “I’m being dragged into this pit, what do you think?” (2; с.116).

«Мене затягує в оцю яму, а ти що думає?» (1; с.140).

Гумор в цьому висловлюванні полягає в саркастичній відповіді Ринсвінда на очевидне питання, вказуючи на його безрадісність та невдоволення знаходженням у такій ситуації. Його відповідь Двоцвіту є риторично-питальним реченням. Воно зберігається в перекладі, але з іншим часовим аспектом: в оригіналі – теперішній час, в перекладі – минулий. Це зроблено задля адаптації під україномовного читача, враховуючи специфіку граматики української мови.

Наступний приклад **риторично-питального речення та повтору**:

“But it’ll kill him, ”It could be worse, ” said Rincewind. What?” It could be us” (2; с.117).

«Але ж воно його уб’є! Могло бути й гірше, – сказав Ринсвінд. – Як? – На його місці могли бути ми» (1; с.142).

В оригіналі використовується повтор конструкції ймовірності *“It could be us”*, щоб порівняти ситуацію з ймовірною та додати легкий гумор. В перекладі зберігається повтор та речення ймовірності з використанням модального дієслова «могло».

Розглянемо ще один випадок:

“I mean, here you are, carrying around a box full of gold, don’t you think anyone in their right minds would jump at the chance of pinching it?” I would, he added mentally – if I hadn’t seen what the Luggage does to prying fingers” (2; с.127).

«Сам подумай, коли ти носиш зі собою повну скриню золота, чи кожен, хто при своєму розумі, не скористався б нагодою її відібрати? – я б точно спробував, додав він подумки – якби не бачив, що Багаж учинив з допитливими пальцями» (1; с.153).

В оригіналі книги використовується умовний тип речення з “*I would...., if....*”. Український переклад відтворює цю конструкцію, використовуючи «*я б точно спробував, ... якби не...*». Це дозволяє зберегти умовний настрій оригіналу, що є ключовим для передачі гумору. В англійському тексті фраза “*he added mentally*” передає ідею, що це думка персонажа, а не висловлювання вголос. Український варіант «*додав він подумки*» відтворює цю особливість, зберігаючи таким чином внутрішню монологічність та суб’єктивний досвід персонажа. Єдине, що не збігається, - це початок фрази. В оригіналі автор використовує “*I mean*”, в перекладі воно відтворюється завдяки наказовому способу другої особи однини «сам подумай», але на зміст це не впливає.

Трапляються випадки відокремлення, тобто **парцеляція**:

“*Twoflower said hurriedly, “You keep saying you’re dead... ”Well?” Well, the dead, er, they, you know, don’t talk much. As a rule*” (2; с.167).

«*Ти весь час говориш, що ти мертвий... – То й що? Ну, мертві, е... вони, знаєш, не дуже балакучі. Як правило*» (1; с.200).

Парцеляція виступає як експресивний елемент усної мови, з’являючись під час безпосереднього живого діалогу через те, що людина не завжди може заздалегідь продумати всі слова у фразі. Тому під час розмови з’являється потреба інтонаційно виділяти окремі фрагменти тексту, додаючи до них уточнюючу інформацію. У літературі парцеляцію часто застосовують для досягнення ефектів, таких як природність, легкість та відвертість мовлення. В оригіналі автор використовує парцельовану обставину “*As a rule*”, яку перекладач зберігає в такому ж вигляді «*Як правило*».

Ще один випадок парцеляції:

“*You hurt the Tree. But you are lucky. Your friend is going to meet Bel-Shamharoth. You will only die*” (2; с.100).

«*Ти завдав шкоди дереву. Але тобі щастить. Твого друга чекає зустріч із Бель-Шамгаротом. Ти ж тільки помреш*» (1; с.121).

В оригіналі використовується парцельована частина складносурядного речення “*But you are lucky*”. В перекладі воно також відокремлюється.

Розглянемо приклад **граматичної заміни**:

“Why not give in now? I’ve burned lots of people; it doesn’t hurt a bit,” said Liartes” (2; с.175).

«Чому б тобі не здатися просто зараз? Я спопелив чимало людей – жоден не скаржився, що було боляче, – сказав Ліартес, скося поглядаючи на кущі» (1; с.210).

В оригіналі автор використовує безособове речення з “it” – “it doesn’t hurt a bit”. В перекладі воно замінється на складнопідрядне речення «жоден не скаржився, що було боляче». Це зроблено для адаптації оригіналу під природність української граматики. Ефект гумору не втрачається.

Ще один приклад заміни:

“I don’t know how to be a hero!” he shouted. „I propose to teach you” (2; с.142).

«Я не вмію бути героєм! – залементував він. – Пропоную безкоштовні курси» (1; с.172).

В перекладі речення “I propose to teach you” замінюється на неповне речення без підмета «Пропоную безкоштовні курси», щоб підвести під норми української граматики, де підмет є не обов’язковим в порівнянні з англійською мовою.

Ще ориклад такої самої заміни з повного речення на неповне:

“You know that wizards can’t be killed by edged weapons?” said Rincewind desperately. Withel smiled coldly. “So I have heard,” he said. “I look forward to putting it to the test ” (2; с.73).

«Ти знаєш, що чарівників не можна убити холодною зброєю? – сказав Ринсвінд на межі відчаю. Чув про таке, – відповів він. – А тепер мені кортить це перевірити» (1; с.89).

Повне речення англійської мови оригіналу “So I have heard” заміняється на адаптоване під українську граматику неповне речення без підмета «Чув про таке».

Отже, переклад гумору включає багат шаровий процес адаптації тексту, де особлива увага приділяється граматичним особливостям оригінальної мови. Збереження засобів на граматичному рівні, таких як парцеляція, риторичні питання та градація, є важливим для того, щоб утримати динаміку та інтонацію оригінального тексту, які часто несуть гумористичний ефект. Парцеляція допомагає передати спонтанність та емоційність мовлення, риторичні питання підсилюють взаємодію з читачем, а градація посилює напруженість та кульмінаційний момент в жарті.

Водночас, процес перекладу може вимагати граматичних заміни, наприклад, з безособових конструкцій на повні речення або з повних на неповні речення. Ці заміни обумовлені граматичними відмінностями між мовами. Важливо, що такі заміни можуть вплинути на тональність або сприйняття гумору в цільовій мові, адже кожна мова має свої унікальні механізми вираження смислу та емоцій.

Загалом, український переклад вдало зберігає структуру, сенс та гумористичний ефект оригінального тексту, демонструючи високу якість адаптації з урахуванням специфіки приймаючої культури та мови.

3.3 Перекладацькі стратегії презентації гумору у книзі Террі Пратчета «Колір Магії»

Переклад виступає як засіб мовного посередництва, тісно пов'язаний з текстом оригіналу на іншій мові. У процесі перекладу формуються відносини між оригінальним текстом та його перекладом, обидва з яких написані різними мовами. Через порівняння цих текстів можна зрозуміти, як відбувається переклад, який дозволяє виявити текстові одиниці, що є еквівалентними, та фіксувати зміни в формі та змісті, які виникають під час перетворення одиниць з оригіналу у їхні відповідники у перекладі. При здійсненні перекладу особливо важливо детально розуміти наміри автора та основну тему оригіналу, щоб

забезпечити високий рівень текстової еквівалентності та адекватність впливу перекладу на аудиторію.

За класифікацією українського перекладознавця С. Є. Максимова **перекладацькі трансформації** поділяються на лексичні (транскодування, калькування), лексико-семантичні (диференціація, смисловий розвиток, генералізація, конкретизація), граматичні (граматичні заміни, додавання, вилучення) та лексико-граматичні (антонімічний переклад, цілісне перетворення, компенсація) [22].

Лексичні трансформації у перекладі охоплюють заміни словникових одиниць, що відбуваються відповідно до змін лексичної структури мови оригіналу. Основна мета цих трансформацій полягає в точному передаванні значень, стилістичних відтінків та функціональних аспектів, враховуючи вимоги мови перекладу та культуру отримувача.

Серед основних видів лексичних трансформацій можна визначити конкретизацію, генералізацію, транскрипцію, модуляцію та диференціацію. Важливо пам'ятати, що переклад лексичних одиниць відбувається не лише на рівні окремих слів, але й з урахуванням їхніх контекстуальних зв'язків та функціональних особливостей. Знання словникових відповідників є важливим, але не єдиним аспектом для забезпечення адекватності перекладу, оскільки контекст часто потребує більш глибокого аналізу та адаптації.

Найпоширенішою стратегією перекладу на лексичному рівні, яка використовується у перекладі твору, є **диференціація**:

“Blast your luggage. Stay here much longer and you'll go where you don't need luggage” (2; с.75).

«До дідька твій багаж! Залишишся тут ще хвилю – і підеш туди, де багаж тобі не знадобиться!» (1; с.92).

В оригіналі тексту використовується дієслово “to blast”, яке є експресивним, сленговим та висловлює гнів. В перекладі воно передається за експресивної лайливої лексики – «До дідька». Через це в перекладі зберігається

настрій діалогу з оригіналу та особливість вибору мовлення персонажем, що є ключовим для його характеристики.

Ще один випадок диференціації:

*“Look, this is real life,” snapped Rincewind. “I mean, here you are, carrying around a box full of gold, don’t you think anyone **in their right minds** would jump at the chance of pinching it?” I would, he added mentally – if I hadn’t seen what the Luggage does to prying fingers” (2; с.127).*

«Сам подумай, коли ти носиш зі собою повну скриню золота, чи кожен, хто **при своєму розумі**, не скористався б нагодою її відібрати? – я б точно спробував, додав він подумки – якби не бачив, що Багаж учинив з допитливими пальцями» (1; с.153).

В перекладі за допомогою диференціації відтворений фразовий вислів “*in their right minds*” як «при своєму розумі».

Теж саме в такому уривку:

“Alive will do,” said Rincewind. “If we’re talking about anyone being dead, remember whose sword is in which hand” (2; с.144).

«Нічого, і живим цілком підійде, – сказав Ринсвінд. – А якщо говорити про когось, хто вже майже помер, пам’ятай, хто з нас тримає в руках меч» (1; с.174).

Перекладач за допомогою диференціації передав фразовий вислів “*take smb in dead*” за допомогою фрази «живим підійде».

Ще один випадок диференціації:

*“You know that wizards can’t be killed by edged weapons?” said Rincewind desperately. Withel smiled coldly. “So I have heard,” he said. “**I look forward to putting it to the test**” (2; с.73).*

«Ти знаєш, що чарівників не можна убити холодною зброєю? – сказав Ринсвінд на межі відчаю. Чув про таке, – відповів він. – А тепер мені **кортить** це перевірити» (1; с.89).

Фразове дієслово “*look forward to*” замінено на український аналог з таким самим значенням очікування чогось – «кортить»

Розглядаючи перекладацькі проблеми *на граматичному рівні*, ми акцентуємо увагу на тому, як використовуються граматичні трансформації для перекладу гумору з оригінального роману на українську мову.

Очевидно, що найскладніші граматичні аспекти, пов'язані з розумінням синтаксичної структури та морфології речень, стають актуальними у процесі перекладу. Фактори, які визначають застосування граматичних трансформацій, включають відмінності у будові мов, граматичних категоріях, формах і конструкціях, різниці у вмісті аналогічних форм і конструкцій у двох мовах, а також різниці у функціональних та частотних характеристиках граматичних явищ мов оригіналу і мови перекладу.

Найуживанішою перекладацькою стратегією, виявленою в перекладі тексту, є **граматична заміна**:

“Why not give in now? I’ve burned lots of people; it doesn’t hurt a bit,” said Liartes” (2; с.175).

«Чому б тобі не здатися просто зараз? Я спопелив чимало людей – жоден не скаржився, що було боляче, – сказав Ліартес, скося поглядаючи на куці» (1; с.210).

В оригіналі автор використовує безособове речення з *“it”* – *“it doesn’t hurt a bit”*. В перекладі воно замінюється на складнопідрядне речення «жоден не скаржився, що було боляче». Це прийом **граматичної заміни та додавання**.

Ще один приклад заміни:

“I don’t know how to be a hero!” he shouted. „I propose to teach you” (2; с.142).

«Я не вмію бути героєм! – залементував він. – Пропоную безкоштовні курси» (1; с.172).

В перекладі речення *“I propose to teach you”* замінюється на неповне речення без підмета «Пропоную безкоштовні курси», щоб підвести під норми української граматики, де підмет є не обов’язковим в порівнянні з англійською мовою. Також простежується стратегія **додавання**, адже зв’являється додаток «курси».

Ще приклад граматичної заміни з повного речення на неповне:

“You know that wizards can’t be killed by edged weapons?” said Rincewind desperately. Withel smiled coldly. “So I have heard,” he said. “I look forward to putting it to the test” (2; с.73).

«Ти знаєш, що чарівників не можна убити холодною зброєю? – сказав Ринсвінд на межі відчаю. Чув про таке, – відповів він. – А тепер мені кортить це перевірити» (1; с.89).

Повне речення англійської мови оригіналу *“So I have heard”* замінюється на неповне речення без підмета «Чув про таке».

Розглянемо відсоткове співвідношення використаних стратегій загалом за допомогою кругової діаграми (Діаграма 1):

Діаграма 1

Та на мовних рівнях за допомогою кругової діаграми (Діаграма 2):

Діаграма 2

Перекладацькі трансформації на граматичному рівні широко застосовуються при перекладі з англійської на українську мову через значні відмінності у граматичних структурах цих мов. Українська мова має свої власні граматичні особливості, які потребують перетворень при перекладі з англійської мови. Такі перекладацькі зміни сприяють досягненню точності, зрозумілості та природності тексту в контексті цільової мови.

3.4 Методичні рекомендації щодо використання дослідженого матеріалу на уроках англійської мови у закладах освіти

Вивчення англійської мови згідно вимог Нової української школи потребує удосконалення. Вчителі шукають такі методи та засоби навчання, щоб учні могли максимально активувати свою розумову активність. Водночас, учитель має володіти сучасними методиками навчання: використання інноваційних технологій, інтерактивне навчання, використання онлайн-ресурсів.

НУШ ставить нові вимоги до навчального процесу закладів загальної середньої освіти, зокрема до формування перекладацьких навичок. Проблемним питанням залишається впровадження методики навчання перекладу учнів старших класів на уроках англійської мови. На нашу думку, у

старших класах закладів загальної середньої освіти можна впроваджувати на уроках елементи навчання перекладу. Особливо це стосується закладів освіти з профільним навчанням гуманітарного спрямування.

Навчання основам перекладу творів, які передбачені для вивчення освітніми програмами, може вирішити наступні завдання:

1. Формування компетентної особистості школяра з високим рівнем навченості та обізнаності.
2. Підготовка майбутніх кваліфікованих фахівців, які прагнуть до професійного саморозвитку, мобільності, засвоєння нових освітніх технологій.
3. Наступність змісту освіти між середньою ланкою та вищим навчальним закладом.
4. Ознайомлення учнів із сучасними аспектами перекладу художніх текстів.
5. Навчання учнів особливостям перекладу художніх творів та вміння зіставляти оригінал із адаптованим текстом для україномовного читача.

В умовах реформування державної освіти в Україні вбачаємо доцільним застосування програм навчання технічного перекладу у старшій школі.

Робота учнів над перекладом англійського тексту може відбуватися у декілька етапів.

1. Підготовчий етап. На цьому етапі учні аналізують твір щодо його структури, змістових характеристик та цільового призначення.

Після цих завдань вчитель може запропонувати учням виконати вправи зі створення вторинного тексту мовою перекладу. Для полегшення роботи учнів вчителю варто укласти словник до кожного аналізованого тексту. Далі вчитель разом із учнями пояснюють семантичні значення лексичних одиниць.

2. Основний етап навчання. На цьому етапі вчитель готує для учнів письмові тренувальні та контрольні вправи. На нашу думку, весь процес

навчання, тобто робоче спілкування, варто організовувати рідною мовою. Так учням буде легше розуміти окремі перекладознавчі аспекти.

На всіх етапах навчання перекладу можна використовувати такі види робіт: прослуховування аудіозаписів художніх творів, читання за ролями; бесіди за круглом столом з метою обговорення проблемних аспектів перекладу; завдання на аргументоване мовлення; проблемні методи навчання.

Пропонуємо розглянути алгоритм введення в освітній процес закладів загальної середньої освіти (10 клас) вивчення англійського гумору та особливості його перекладу на матеріалі книги Террі Пратчетта «Колір магії».

У творі прослідковуємо велику кількість гумористичних діалогів, які містять елементи чорного гумору. Дуже важливо пояснити учням, що варто уважно ставитись до процесу перекладу з метою збереження етнічного стилю та, водночас, щоб це було зрозумілим для україномовного читача. Наприклад, для перекладу можна запропонувати учням наступний елемент твору, який містить гумористичний опис героїв:

“His partner was much shorter and wrapped from head to toe in a brown cloak. Later, when he has occasion to move, it will be seen that he moves lightly, catlike”.

Учням потрібно наголосити на тому, що під час перекладу необхідно підібрати влучні слова для передачі описаної автором образу персонажа. Варто підкреслити його нікчемність, підступність - саме ці риси характеру автор обрав для висміювання героя у поданому уривку. Учні мають звернути увагу також на лексичні засоби в цьому текстовому зразку. Вважаємо доцільним такий варіант перекладу:

«Його приятель був значно нижчого зросту, закутаний з ніг до голови у коричневий плащ. Пізніше, коли йому випаде нагода рухатись, можна буде побачити, що він робить це легко й безшумно, наче кіт».

Ще одним завданням можна обрати наступний приклад для перекладу. Учні мають відтворити текст українською мовою, зберігши використаний автором прийом сарказму для зображення предмету, а саме – мітли.

“The broom must have been kept as an ornament because it certainly hadn’t been used much on the accumulations in the stable yard.”

Доцільним, на нашу думку, буде такий варіант перекладу цитати з твору:
«Мітлу тут явно тримали лише для краси, бо для прибирання відкладень на подвір’ї нею навряд чи користувалися».

Яскравим прикладом використання Т. Пратчеттом елементів чорного гумору є наступний уривок:

“They say that the prospect of being hanged in the morning concentrates a man’s mind wonderfully; unfortunately, what the mind inevitably concentrates on is that, in the morning, it will be in a body that is going to be hanged”.

Учням вчитель може запропонувати перекласти це речення з тексту твору, наголошуючи на сарказмі ситуації, яка трапилася:

«Кажуть, загроза бути повішеним на світанку чудово зосереджує мислення; на жаль, тим, на чому зосереджується розум, неодмінно виявляється той факт, що він перебуває в тілі, яке на світанку повісять».

Цікавим завданням для учнів може бути переклад гумористичних власних назв, імен та прізвищ. Учні мають зрозуміти, що під час трансформації таких назв на українську мову варто зберегти їх комічні властивості. Наприклад, для перекладу вчитель може обрати наступні цитати з твору:

“Moist knew this because he expended one dollar on “Pins” by J. Lanugo”.

«Мокр знав про це, бо витратив долар на книгу Дж.Пухнаста Совмогили під назвою «Шпильки».

“He gave Mr.Slant another friendly smile as he took his seat”.

«Коли своє місце займав пан Підступн, Патриціїй приязно йому усміхнувся».

Для самостійного перекладу учням можна запропонувати наступні слова та словосполучення: *Twoflower, Rincewind, Weasel, Frig Stronginthearm, Black Zenell* (імена головних героїв), *Circle Sea, Ankh-Morpork, Krull, Caderack Mountains* (географічні назви)

Великого значення під час написання свого твору автор надав використанню різних стилістичних засобів. Вчитель має наголосити учням, що англійська мова не така багата на різноманітність стилістичних засобів, на відміну від української. Тому під час перекладу учні мають адаптувати використані автором засоби для україномовного читача. У творі «Колір магії» Т. Пратчетт використав такі стилістичні засоби: метафора, метонімія, іронія, сарказм, порівняння, епітети, гіперболи, антитези, персоніфікація.

Завдання для учнів при вивченні особливостей перекладу стилістичних засобів можна виокремити наступні:

1. Учні мають самостійно дібрати з твору цитати або уривки, в яких автор використав можливі стилістичні засоби та перекласти їх.
2. Вчитель може дати учням власні приклади з твору, а учні повинні перекласти їх та обґрунтувати значення використаних автором стилістичних засобів.

Наприклад, **метафора** використана у такому реченні: “*For a moment greed overcame caution*”. Гіперболу спостерігаємо у цьому зразку: “*he’d never live to enjoy it*”. Порівняння автор використовує у даному уривку твору: “*The late Dactylos Goldeneyes, who had designed the launching pad as well as the Potent Voyager itself, had claimed that this last touch was merely to ensure that the ship would not snag on any rocks as it began its long plunge. Maybe it was merely coincidental that it would also, because of **that little twitch in the track, leap like a salmon** and shine theatrically in the sunlight before disappearing into the cloud sea*”.

Приклади порівнянь та епітетів, які вдало використав автор при зображенні гумористичних ситуацій знаходимо у наступному уривку:

“*Thing looked like an **ordinary** wooden sea chest. A bit larger than usual, maybe, but not suspiciously so. But while it sometimes seemed to contain things like **old socks and miscellaneous** luggage, at other times – and he shuddered – it seemed to be, seemed to have... He tried not to think about it. It was just that the men who had been drowned overboard had probably been more fortunate than those it had*

*caught. He tried not to think about it. There had been teeth, **teeth like white wooden gravestones**, and a tongue **red as mahogany**... ”*

Для створення гумористичного ефекту автор використовує численні граматичні засоби. На першому місці, знаходиться прийом парцеляції. Вчитель має звернути особливу увагу учнів на цей граматичний прийом. Можна запропонувати учням дослідити обрані вчителем уривки та виокремити в них прийом парцеляції, як-от:

*“Now I want you to listen very carefully to what I am about to say,” said the Patrician amiably, “otherwise you **will die. In an interesting fashion** ”.*

«Добре. Тоді слухай уважно, що я збираюсь тобі сказати, – продовжував Патриціїй приязним тоном, – якщо не маєш бажання померти. Цікавим способом. Не відразу».

Ще одним вдалим прикладом використання такого прийому є:

*“Twoflower said hurriedly, “You keep saying you’re dead... ”Well?” Well, **the dead, er, they, you know, don’t talk much. As a rule** ”.*

«Ти весь час говориш, що ти мертвий... – То й що? Ну, мертві, е... вони, знаєш, не дуже балакучі. Як правило».

Також учням варто запропонувати завдання на знаходження в тексті ще одного граматичного прийому – градації, наприклад:

*“What’s happening?”. “I’m being dragged into this pit, **what do you think?**”.*

«Мене затягує в оцю яму, а ти що думає?».

Сьогодні НУШ потребує від вчителя використання широкого розмаїття та спектру інноваційних технологій та інтерактивних методів навчання. У процесі навчання основам перекладу вчитель може використовувати широку палітру інтерактивних методів навчання, які мають переваги перед традиційними, зокрема: у процесі уроку задіяні усф учні класу; командна робота, що виховує товариську в учнів; кожен учень має час на висловлення власної точки зору; учні вчаться доводити свою точку зору, її доцільність та правильність тощо.

Задля досягнення мети уроку, пропонуємо вчителю використовувати наступні інтерактивні методи навчання, як-от: метод мозкового штурму (активізує пізнавальну діяльність учнів); метод мікрофону (дасть змогу всім учням висловити свою думку); використання проблемних питань; рольові ігри (учні вчаться роботі у команді, виховання толерантності) та ін.

Особливу увагу під час таких занять вчитель має приділити аналізу тексту. Ми пропонуємо використання наступних схем, які, на нашу думку, є доцільними та ефективними для розуміння учнями сутності перекладацьких трансформацій.

Варіант 1

1. Аналіз тексту щодо морфологічних структур (заміна однієї форми слова чи сполучення слів іншими задля досягнення ефективності перекладу).
2. Аналіз тексту щодо синтаксичних конструкцій (зміна під час перекладу синтаксичної функції слова чи сполучення слів).
3. Аналіз тексту на лексичні та стилістичні засоби.
4. Аналіз тексту на лексико-семантичні категорії.

Варіант 2

1. Лінгвістичний аналіз художнього тексту (аналіз системи зображальних мовних засобів аналізованого твору):

- вибір тропів (епітети, порівняння, метафори, метонімія, синекдоха).
- Фонографічний аналіз художнього тексту (аналіз фонетичних особливостей текстового матеріалу).
- Лексичний аналіз художнього тексту:
 - вибір автором полісемії, явищ омонімії, паронімії, синонімії, антонімії.
- Морфологічний аналіз тексту.
- Синтаксичний аналіз:

- обґрунтування вибором автором та ефективність використання в тексті парцельованих конструкцій, синтаксичних стилістичних фігур (еліпсис, інверсія, паралелізм, риторичні фігури тощо).

У процесі навчання учнів перекладу художнього тексту, вчитель має звернути увагу на основні прийоми дослідження мови твору, що значить полегшить роботу при перекладі. Пропонуємо наступні принципи дослідження мови художнього твору:

1. Охарактеризувати мовні засоби зв'язку, які є нерозривними з ідейно-образним змістом твору.
2. Оцінити мовні засоби та їх роль у структурі тексту.
3. З'ясувати, чому саме автор використав ті чи інші мовні засоби та співвіднести їх з літературними нормами певної епохи.
4. Дослідити авторську позицію під час написання тексту.

Отже, у результаті навчання основам перекладу художніх текстів учні закладу загальної середньої освіти зможуть розвинути наступні уміння та навички: здійснювати аналіз перекладеного тексту та оригіналу відповідно до вимог якості перекладу; визначати стилістичні засоби, які використав автор для створення образності тексту; використовувати доречні семантичні засоби при перекладі з метою збереження образності тексту оригіналу; добирати доцільні методи перекладу тексту для збереження етнічних та ментальних особливостей оригінального тексту.

Висновки до розділу 3

Унаслідок того, що комічний ефект має абстрактний характер, його відтворення у літературі є складною задачею для дослідників. Незважаючи на значну кількість досліджень в галузі літературознавства та філософії, ця тема залишається відкритою для сучасного аналізу.

У цьому розділі нашого дослідження ми розглянули механізми створення комічного ефекту на різних мовних рівнях в оригіналі твору та його перекладі.

Під час аналізу ми виявили основні особливості, які сприяють створенню комічності за допомогою лексичних та граматичних засобів у романі Террі Пратчетта «Колір магії», а також зіставили їх з перекладом роману. Окрім цього, було розглянуто проблеми та виклики при перекладі та адаптації англійського гумору до україномовного читача та проаналізовано перекладацькі стратегії, якими керувалися перекладачі тексту.

Переклад гумору з англійської на українську на лексичному рівні показує високий рівень майстерності та творчого підходу. Збереження іронії та чорного гумору в українському варіанті вказує на розуміння оригінального контексту. Використання оксюморонів та градації також передається ефективно, що зберігає динаміку та гостроту гумористичних моментів.

У процесі перекладу відбуваються заміни та адаптації, щоб текст був зрозумілий українській аудиторії. Наприклад, іноді алітерація в оригіналі замінюється асонансом у перекладі через відмінності в звучанні та ритмі мови. Такі зміни дозволяють зберегти легкість висловлювання, навіть якщо точна звукова відповідність втрачається. Також перекладачі часто адаптують фразові та стилістично забарвлені вислови, щоб вони були зрозумілі читачам. Це може включати заміну на більш знайомі вирази, які зберігають ту ж функцію в тексті.

Збереження граматичних засобів, таких як парцеляція, риторичні питання та градація, має велике значення для збереження динаміки та інтонації оригінального тексту, які часто надають гумористичний ефект. Парцеляція допомагає передати спонтанність та емоційність мовлення, риторичні питання підсилюють взаємодію з читачем, а градація створює напруженість та кульмінаційний момент у жарті.

Проте процес перекладу може вимагати граматичних заміन, наприклад, з безособових конструкцій на повні речення або з повних на неповні. Ці заміни зумовлені граматичними відмінностями між мовами. Важливо зазначити, що такі заміни можуть вплинути на тон та сприйняття гумору в цільовій мові, оскільки кожна мова має свої унікальні механізми вираження смислу та емоцій.

Однією з труднощів є точне передавання гумористичних ситуацій. Крім того, передача гумористичних імен та прізвиськ може бути викликом, оскільки вони часто мають підтекст або асоціації, які важко відтворюються в іншій мові. А також використання стилістичних засобів, таких як порівняння, гіпербола та персоніфікація, може бути складним завданням, оскільки вони часто ґрунтуються на культурних чи мовних особливостях. До того ж важко передати чорний гумор, який може включати в себе елементи, що можуть бути неприйнятими для культурного контексту мови перекладу.

Український переклад успішно зберігає структуру, сенс та гумористичний ефект оригінального тексту, демонструючи високу якість адаптації з урахуванням специфіки іноземної культури та мови.

Розглядаючи перекладацькі стратегії, перетворення на граматичному рівні широко використовуються при перекладі з англійської на українську мову через значні відмінності у граматичних структурах цих мов. Українська мова має свої власні граматичні особливості, які вимагають перетворень під час перекладу з англійської. Ці перекладацькі зміни сприяють досягненню точності, зрозумілості та природності тексту у контексті цільової мови. На лексичному рівні найпоширенішою стратегією виявилась диференціація.

ВИСНОВКИ

Гумор є складним та багатогранним явищем, що досліджується у різних наукових дисциплінах, таких як мовознавство, філософія, психологія та культурологія. Дослідження зосереджуються на природі сміху, семіотиці гумору, мовних механізмах створення комічного та інших аспектах.

Англійський гумор – це не лише стиль, але й певний спосіб життя. Для розуміння тонкощів англійського гумору необхідно мати знання про культуру, історію, звички, традиції, характер, стереотипи та особливості менталітету англійського народу. Це національний гумор, який відрізняється складністю походження та виразності. «Англійський гумор» або комізм у англійській літературі виявляється через сатиру і гумор, які втілюються за допомогою різноманітних стилістичних засобів та прийомів виразності

Гумор, іронія, сарказм і сатира часто використовуються як стилістичні засоби, що підкреслюють головну ідею твору. Семантика слів важлива для створення комічного ефекту, а також звукова форма, особливо у каламбурах на основі полісемії, омонімії та паронімії. Різні лексико-стилістичні прийоми комбінуються для підсилення гумору.

Гумор надає текстам жвавість і цікавість, а також допомагає підняти соціальні або культурні питання. Він може впливати на громадську думку, звертаючи увагу до проблем або спонукати до обговорення складних тем. Використання гумору дозволяє авторам порушувати табу та змушувати читачів задуматися.

На початку нашого дослідження ми детально проаналізували стилістичні, синтаксичні та лексичні особливості гумору в оригіналі книги «Колір магії» Т. Пратчетта. Автор часто використовує такі прийоми, як відокремлення, градація, контраст, сатира, іронія, оксюморон, парадокс, сарказм, чорний гумор для підкреслення комічних ситуацій. На синтаксичному рівні зустрічаються парцеляція, питальні конструкції, риторичні запитання та повтори, які підсилюють емоційну експресивність і комічний ефект діалогів та персонажів.

Щодо лексичного рівня, застосовуються такі прийоми, як порівняння, епітети, метафори, гіперболи, щоб створити ефект абсурдності та висміяти описані явища.

Далі в нашому дослідженні ми розглянули механізми створення комічного ефекту на різних мовних рівнях в перекладі тексту. Переклад гумору з англійської на українську на лексичному рівні показує високий рівень майстерності та творчого підходу. Збереження іронії та чорного гумору в українському варіанті вказує на розуміння оригінального контексту. Використання оксюморонів та градації також передається ефективно, що зберігає динаміку та гостроту гумористичних моментів.

У процесі перекладу відбуваються заміни та адаптації, щоб текст був зрозумілий українській аудиторії. Наприклад, іноді алітерація в оригіналі замінюється асонансом у перекладі через відмінності в звучанні та ритмі мови. Такі зміни дозволяють зберегти легкість висловлювання, навіть якщо точна звукова відповідність втрачається. Також перекладачі часто адаптують фразові та стилістично забарвлені вислови, щоб вони були зрозумілі читачам. Це може включати заміну на більш знайомі вирази, які зберігають ту ж функцію в тексті.

Збереження граматичних засобів, таких як парцеляція, риторичні питання та градація, має велике значення для збереження динаміки та інтонації оригінального тексту, які часто надають гумористичний ефект. Парцеляція допомагає передати спонтанність та емоційність мовлення, риторичні питання підсилюють взаємодію з читачем, а градація створює напруженість та кульмінаційний момент у жарті.

Проте процес перекладу може вимагати граматичних заміни, наприклад, з безособових конструкцій на повні речення або з повних на неповні. Ці заміни зумовлені граматичними відмінностями між мовами. Важливо зазначити, що такі заміни можуть вплинути на тон та сприйняття гумору в цільовій мові, оскільки кожна мова має свої унікальні механізми вираження смислу та емоцій.

Однією з труднощів є точне передавання гумористичних ситуацій. Крім того, передача гумористичних імен та прізвиськ може бути викликом, оскільки

вони часто мають підтекст або асоціації, які важко відтворюються в іншій мові. А також використання стилістичних засобів, таких як порівняння, гіпербола та персоніфікація, може бути складним завданням, оскільки вони часто ґрунтуються на культурних чи мовних особливостях. До того ж важко передати чорний гумор, який може включати в себе елементи, що можуть бути неприйнятими для культурного контексту мови перекладу.

Український переклад успішно зберігає структуру, сенс та гумористичний ефект оригінального тексту, демонструючи високу якість адаптації з урахуванням специфіки приймаючої культури та мови.

Розглядаючи перекладацькі стратегії, перетворення на граматичному рівні широко використовуються при перекладі з англійської на українську мову через значні відмінності у граматичних структурах цих мов. Українська мова має свої власні граматичні особливості, які вимагають перетворень під час перекладу з англійської. Ці перекладацькі зміни сприяють досягненню точності, зрозумілості та природності тексту у контексті цільової мови. На лексичному рівні найпоширенішою стратегією виявилась диференціація.

Ми дійшли до висновку, що взаємодія усіх засобів та стратегій є ефективним способом створення комічного ефекту в тексті. Теорія несумісності, яка є ключовою у філософії гумору, надає основні інструменти для аналізу гумористичного ефекту при використанні досліджених засобів та прийомів. Очікування читачів, сформовані впливом популярних текстів культурної і літературної спадщини, можуть суперечити елементам, що не відповідають їхнім попереднім уявленням, що може викликати почуття задоволення і сміх. Порівняння несумісних понять призводить до виникнення комічного ефекту, який стає основою для написання комічних текстів.

Я, Черниш Єлизавета Сергіївна, своїм підписом засвідчую, що моя кваліфікаційна робота «Англійський гумор: філологічні аспекти та особливості перекладу (на матеріалі книги Террі Пратчетта «Колір магії»)» виконана з додержанням усіх вимог до наукової етики та поваги до інтелектуальних надбань, самостійно та індивідуально. Під час написання роботи я дотримувалася принципів академічної доброчесності та несу відповідальність за порушення загальноприйнятих правил цитування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Белєхова Л.І. Образний простір американської поезії: лінгвокогнітивний аспект: Дис. д-ра філол. наук: 10.02.04. К., 2002. 476 с
2. Болдирєва А. Є. Мовні засоби створення гумористичного ефекту: лінгвокогнітивний аспект (на матеріалі романів П. Г. Вудхауза) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови». Одеський національний університет імені І. І. Мечникова. Одеса, 2007. 23 с.
3. Великодний В.А. Засоби відтворення комічного в українських перекладах роману Д. Адамса «The Restautant at the End of the Universe»: кваліфікаційна робота ступеня вищої освіти магістр, спеціальності 035.041 Германські мови та літератури (переклад включно), перша – англійська. Кривий Ріг, 2022. 70 с.
4. Видавництво Старого Лева. Террі, який поруч. До дня народження Пратчетта: Режим доступу: <https://starylev.com.ua/blogs/terri-yakyy-poruch-do-dnya-narodzhennya-pratchetta> (дата звернення: 17.09.2024)
5. Воробйова І.А. Концепт «гумор» у британській лінгвокультурі . *Вчені записки Тавричного національного університету ім.В.І. Вернадського. Серія «Філологія. Соціальні комунікації»*. Сімферополь :Тавричний національний університет ім. В.І. Вернадського, 2011. Т. 24 (63), №2, ч 1. С. 38-42.
6. Габідулліна А. Р., Жарикова М. В. Лінгвістична природа гумору: навчальний посібник. Слов'янськ, 2021. 141 с.
7. Девдюк І. В. Література Англії та Америки ХХ ст. Навчально-методичні рекомендації до лекцій і практичних занять [Електронне видання]. Івано-Франківськ, 2022. 75 с. Режим доступу: <https://kslipl.pnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/108/2022/12/%D0%9C%D0%B5%D1%82%D0%BE%D0%B4.%D1%80%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D0%B4.->

[%D0%9B-%D1%80%D0%B0-%D0%90%D0%BD%D0%B3%D0%BB%D1%96%D1%96%CC%88-%D1%82%D0%B0-%D0%A1%D0%A8%D0%90-%D0%A5%D0%A5-%D1%81%D1%82.-1.pdf](#) (дата звернення: 17.09.2024)

8. Денисова Т.Н. Художня практика постмодернізму в США. *Сучасна американська література: проблеми вивчення та викладання*. 36 с. Режим доступу: <https://lib.chmnu.edu.ua/pdf/posibnuku/185/4.pdf> (дата звернення: 16.09.2024)

9. Дмитренко В. А. Реалії у гумористичному тексті та особливості їх перекладу. *Вісник Харківського національного університету*. Харків : Константа, 2003. № 609. С. 16–19.

10. Естетика: навч. посіб. / М. П. Колесніков, О. В. Колеснікова, В.О. Лозовой та ін.; за ред. В.О. Лозового. Київ : Юрінком Інтер, 2007. 208 с.

11. Желдак Д.С. Школа «чорного гумору» в контексті постмодернізму США. Кам'янець-Подільський – 2020. Режим доступу: <http://elar.kpnu.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/4205/Zheldak-D.S.-Ang1-M19-free.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (дата звернення: 18.09.2024)

12. Калита О. М. Лінгвістична сутність іронії та семантичні механізми формування іронічного смислу. *Українська мова*. 2006. № 2. С. 67–74.

13. Калита О.М. Засоби іронії в малій прозі (кінець ХХ – початок ХХІ століття): монографія. К.: Видавництво НПУ імені М. П. Драгоманова, 2013. 238 с.

14. Києнко І. О. Сучасний англійський комічний роман. К. : Наукова думка, 1993. 131 с.

15. Колесник Р. С. Відтворення комічного у художньому перекладі (на матеріалі творів німецькомовних авторів ХХ століття) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.16 «Перекладознавство»; Київський національний університет імені Т. Шевченка. К., 2011. 20 с

16. Кривцун Л. А. Характеризація англійського та українського гумору. *Матеріали VII Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції*

«Актуальні проблеми ефективного соціально-економічного розвитку України: пошук молодих» (26 квітня 2018 року, Вінниця, 2018) – Вісник студентського наукового товариства «ВАТРА» Вінницького торговельно-економічного інституту КНТЕУ. Вінниця: Видавничо-редакційний, Вип. 61. 2018. С. 219-225

17. Кузєбна В. В., Усик Л. М. Стилїстичнї особливостї чорного гумору (на матерїалї мультиплїкацїйного фїльму «Родина Адамсїв»). *Збїрник наукових праць «Нова фїлологїя»*. Вип. 81. Том I. 2021. С. 180-190.

18. Кузєбна В.В., Грєчуха Л.О. Чорний гумор як особливий вид комїчного. *Збїрник наукових праць «Нова фїлологїя»*. № 85. 2022. С.157-166.

19. Куравська Н., Кобута Т. Особливостї перекладу англїйського чорного гумору. *Актуальнї питання гуманїтарних наук. Серїя: Мовознавство. Лїтературознавство*. Вип 40. Том 2. 2021. С. 112-116.

20. Лєськїв А.З. Лїнгвостилїстичнї особливостї комїчного вїдображення дїйсностї (на матерїалї американських романїв «чорного гумору»). Diss. Авторєф. дис.... к. фїлол. н.–Л.: Львївський нацїональний унїверситет іменї Івана Франка, 2005.

21. Лїнтвар О. М. Лїнгвостилїстичнї засоби вираження ідіостилю В. М.Тєккерєя в оригїналї і перекладї (на матерїалї тексту роману «Ярмарок суєти» і його екранїзацїй). Дисертацїя на здобуття наукового ступеня кандидата фїлологїчних наук. 10.02116 перекладознавство. Одєса, 2015. 261с.

22. Максїмов С. Є. Практичний курс перекладу (англїйська та українська мови). Теорїя та практика перекладацького аналізу тексту для студентїв факультету перекладачїв та факультету заочного та вечїрнього навчання: Навчальний посїбник. К.: Ленвїт, 2006. 157 с.

23. Мороз Л. Іронїя як форма реалїзацїї комїчного у художньому творї. Чотирнадцята всеукраїнська практично-пїзнавальна інтернет-конференцїя «Наукове мислення». 2024. Режим доступу: <https://naukam.triada.in.ua/index.php/konferentsiji/44-chotirnadtsyata-vseukrajinska-praktichno-piznavalna-internet-konferentsiya/253-ironiya-yak-forma-realizatsiji-komichnogo-u-khudozhnomu-tvori> (дата звернення: 19.09.2024)

24. Підгрушна О. Г. Відтворення англійського гумору в українському художньому перекладі: дис. ... канд. філол. наук : 10.02.16 / Київський національний університет ім. Т. Шевченка. Київ, 2015. 227 с

25. Підгрушна О.Г. Відтворення англійського гумору в українському художньому перекладі : дис. канд. філол. наук: 10.02.16. К., 2015. 227с.

26. Реміш І.І. Лінгвостилістичні особливості передачі видів комічного у творах М. Бредбері українською мовою: магістерська дисертація на здобуття ступеня магістра зі спеціальності 035 « Філологія». Київ, 2020. 95с.

27. Сніховська І. Е. Когнітивно-прагматичний підхід до аналізу гумористичного тексту. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*, 2004. № 16. С. 140–141

28. Стоянова Т. В., Черненко К. Особливості перекладу англійського гумору українською. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського* : Лінгвістичні науки : зб. наук. праць. Одеса: Астропринт, № 31. 2020. С. 401–418.

29. Титаренко О.Ю. Мовні засоби вираження гумору (на матеріалі англійської та американської літератури 18-19 ст.ст.): Афтореф. дис.... канд. філол. наук: 10.02.04. Київський державний педагогічний інститут іноземних мов.К., 1993. 17 с.

30. Ущатовська І. В., Черниш Є. С. «Комічне та його категорії». Матеріали одинадцятої Всеукраїнської наукової конференції студентів, аспірантів, викладачів та співробітників (Суми, 25–26 квітня 2024 р.) / уклад. М. М. Набок. Суми : Сумський державний університет, 2024. С. 30 – 33.

31. Ущатовська І. В., Черниш Є. С. Різновид комічного та особливості їхнього мовного вираження в англомовних творах (на матеріалі творчості Т.Пратчетта). Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика. № 35 (74). 2024. С. 52-57.

32. Abdulmajeed RK, Hameed SK. Using a Linguistic Theory of Humour in Teaching English Grammar. *English Language Teaching*. V.10(2). 2017. P. 40-7.
33. Attardo S. (Ed.) Encyclopedia of humor studies. (Vols. 1-2). Thousand Oaks, California: SAGE Publications, 2014. 931 p.
34. Bebgler E. Laughter and the Sense of Humor. New York: Intercontinental Medical Book Corp, 1956. P. 297.
35. Bengtsson A, Hancock V. Humour in Language: Textual and Linguistic Aspects. *Acta Universitatis Stockholmiensis*, 2010. P. 251.
36. Bloxham A. British humour 'dictated by genetics'.2008. URL: <https://www.telegraph.co.uk/news/uknews/1581251/British-humour-dictated-by-genetics.html> (Last accessed 17.09.2024)
37. Borisova T. Linguistic Aspects of The Contemporary Theories of Humour. *PRO-CEEDINGS OF UNIVERSITY OF RUSE*. V.58. 2019. P. 47-53.
38. Chiaro D. Translation and humour, humour, and translation. Chiaro, Delia (ed.). 2010. P.1-29.
39. Chiaro D. Translation, Humour and Literature / Chiaro, Delia - London : Bloomsbury Publishing, 2010. 256 p.
40. Critchley, Simon. On humour. Routledge, 2011. P. 144.
41. Dynel M. Introduction: On the linguistics of humour theoretically. *Lingua*. Vol. 197 . 2017. P.1-4.
42. Dynel M. Taking cognisance of cognitive linguistic research on humour. *Review of Cognitive Linguistics*. V.16(1). 2018. P.1-8.
43. Fromm E. The Anatomy of Human Destructiveness. N.-Y.: Holt Rinehart and Winston, 1973. 679 p.
44. Hay J. Functions of Humor in the Conversations of Men and Women. *Journal of Pragmatics*. Department of Linguistics, Northwestern University. № 32. 2000. P. 709–742.
45. Heydon G, Kianbakht S. Applying cultural linguistics to translation studies: a new model for humour translation. *International Journal of Comparative Literature and Translation Studies*. V. 8(3). 2020. P.1-2.

46. Keith-Spiegel, P. C. Early Conceptions of Humor: Varieties and Issues, In: Goldstein, J. H.; MCGHEE, P. E. *The Psychology of Humor*. New York: Academic Press, 1972. P. 4 – 39.
47. Kianbakht S. Towards a comprehensive theory of culturally constructed humour. *The European Journal of Humour Research*. V. 8(2). 2020. P.1-24.
48. Krikmann, Arvo. "Contemporary linguistic theories of humour." *Folklore: Electronic journal of folklore*. Vol. 33. 2006. P. 27-58.
49. Lazebna O. Humour from a linguistic perspective: The problem of classification. *Revista EntreLinguas*. 2022. 11 p.
50. Martin R. A. *The Psychology of Humor: An Integrative Approach*. Elsevier, USA, 2007. 464 p.
51. Nicolson H. *The English Sense of Humour and Other Essays*. London: Constable and Company Ltd, 1956. 226 p.
52. Norrick, Neal R. Repetition in canned jokes and spontaneous conversational joking. In: *HUMOR, the International Journal of Humor Research*, Mouton de Gruyter. V. 6-4. 1993. P. 385-402.
53. Oring. E. *Engaging Humor*. Urbana: University of Illinois Press, 2003. P. 224
54. Partington A. *The linguistics of laughter: A corpus-assisted study of laughter-talk*. Routledge; 2006. P. 240.
55. Ritchie G. Describing Verbally Expressed Humour. In: *Proceedings of the AISB'00 Symposium on Time for AI and Society*, Edinburgh. 2000. P. 10.
56. Stock O. Password Swordfish: Verbal Humour in the Interface. *Proceedings of the International Workshop on Computational Humor*. Enschede, Netherlands. University of Twente, 1996. P. 281 – 295.
57. Suls, Jerry M. A two-stage model for the appreciation of jokes and cartoons: and information-processing analysis. In: *Goldstein and McGhee*, V. 5, 1972. P. 81-100.
58. Vandaele J. Introduction: (Re-) Constructing Humour: Meanings and Means. *The Translator*, Vol. 8(2). 2002. P. 149-172.

59. Veale T. Metaphor and metonymy: The cognitive trump-Cards of linguistic humour. *In A paper presented at the International Linguistic Cognitive Conference*, La Rioja. 2003. P 18.

60. Veatch T. C. A theory of humor. In: HUMOR, the International Journal of Humor Research. *Mouton de Gruyter*. Vol. 11-2. 1998. P. 161-215.

СПИСОК ДОВІДКОВИХ ДЖЕРЕЛ

61. Бібліотека поезії та літератури Onlyart. Режим доступу: <https://onlyart.org.ua/dictionary-literary-terms/gradatsiya/> (Last accessed 17.09.2024)

62. Енциклопедія сучасної України. Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-24711> (Last accessed 19.10.2024).

63. Портал української мови та культури «Словник UA». Режим доступу: <https://slovnyk.ua/index.php?swrd=%D1%81%D0%B0%D0%BC%D0%BE%D1%96%D1%80%D0%BE%D0%BD%D1%96%D1%8F> (Last accessed 18.09.2024)

64. Dictionary of World Literary Terms. Boston, United States: Basic Books, 2015. 358 p. (Last accessed 16.09.2024)

65. Handbook of Translation Studies Online URL: https://benjamins.com/online/hts/articles/hum1.uk?srsId=AfmBOoqSxxgluA6gsM-EYFa9IGI4TpAisPMY_qAe8L6egyJ8Ptj_6RXV (Last accessed 19.10.2024).

СПИСОК ІЛЮСТРАТИВНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Пратчетт Т. *Колір магії*. Видавництво Старого Лева, Львів. 2017. 314 с.

2. Pratchett T. *The Color of Magic*. Washington Post Book World. 2000. 262 p.

SUMMARY

Chernysh Y.S. English humour: philological aspects and peculiarities of translation (based on Terry Pratchett's book *The Colour of Magic*)

Humour has always been a subject of study in linguistics. However, over time, the perception and understanding of the comic effect changes due to changes in mentality. The comic is the basis of humour, as it is based on the contradiction between form and content, and is often manifested through wordplay, jokes and emotional elements. Thus, humor uses comic elements to create laughter and entertainment. The forms and means of the comic are subject to change, as are the authors' styles. They use certain techniques and methods to express the comic, which makes the style and language unique and inimitable. The linguistic reflection of the comic is to create an artistic picture of the world that conveys information about the interaction between language and reality, man and society.

Modern science demonstrates a growing interest in interdisciplinary research. This is especially true of research in the field of literary translation, which often encompasses elements of various scientific disciplines, such as literary studies, linguistics, sociology, psychology, history, and others. It is important to study the comic in literature because it reflects national humour and reflects the peculiarities of the mentality. The study of the means of interpreting humour can reveal the meaning of national culture and deepen the understanding of its specifics. In addition, translation skills reproduce the national picture of the world for readers belonging to other linguistic and cultural communities.

Until the late 1960s, humour was not considered to be characteristic of science fiction. Later, however, this genre gained considerable interest among scholars studying humour in fiction. Humour is one of the ways to create an alternative reality where verbal means play a key role, combining the author's individual vision, cultural, linguistic and social attitudes. This method arises from associations that help a person understand the comic in verbal situations that are similar or based on common and personal experience. With these features of humour in mind, this paper

focuses on Terry Pratchett's *The Colour of Magic* and its Ukrainian translation as a key source for the study.

The study's relevance lies in the fact that it corresponds to the current trends in the development of literary studies and translation studies and draws attention to the importance of studying humour and its translation. The chosen topic requires a deeper theoretical analysis of the linguistic features of humour, as well as the practical need for a comprehensive study of the process of reproducing humour in literary translation, namely, the ways of reproducing the specifics of English humour by a Ukrainian translator.

The research methods used are determined by the variety of tasks and depend on the complexity of each task. The work uses analytical linguistic stylistic methods, such as comparative analysis of selected passages and their translations. Continuous sampling was also used to select the material base for the study. Structuralist methods of semiotics and poetics are also used to reveal the meanings of linguistic phenomena in a literary text. Additionally, aesthetic, literary, and hermeneutical explanation tools, such as descriptive, genesis, and prescriptivist approaches, are used. The analysis also uses component, transformational, functional, contextual, and translation methods to identify and compare linguistic phenomena in the source and target texts and determine translation strategies and methods of their implementation, considering various linguistic and extra-linguistic factors that influence the translation process.

The work's first chapter, "Theoretical Foundations of Philological Research," examines the philological aspects of humour and its varieties. The history of humour in English literature is briefly described. We have defined the functions of humour in a work of fiction.

In this section, we have determined that humour, as a special type of comic (jokes, situations or expressions with an entertaining and laughing function), is a complex and multifaceted phenomenon. The phenomenon of humour has long been studied in various scientific disciplines, such as linguistics, philosophy, psychology, cultural studies, and others. The research focuses on various aspects of humour, such

as the nature of laughter, the semiotics of humour, the linguistic mechanisms of creating the comic, humour in a psychological context, and other aspects.

In the paper's second section, we analysed the expressive means and linguistic techniques of humour in Terry Pratchett's *The Colour of Magic*. we analysed the stylistic means of expressing humour, in particular: syntactic and lexical features of humour, and syntactic techniques of presenting humour. we substantiated the author's choice of lexical means of expressing humour.

We have determined that there are many types of stylistic figures. When studying the stylistic means of expressing humour in the selected book *The Colour of Magic* by T. Pratchett, we can distinguish such techniques as separation, gradation, contrast, oxymoron, paradox, irony with self-irony, satire and black humour. All stylistic figures play an important role in creating a comic effect by enhancing the expressiveness of the character's speech.

English vocabulary is a complex and multifaceted phenomenon, where alongside words that are part of common usage, there are terms with a narrower scope and limited functioning. From the point of view of expressiveness and stylistics, the Ukrainian lexicon is divided into two main categories: words widely used in everyday speech and stylistically distinctive lexical items, which form different levels of linguistic diversity.

In the paper's third section, we analysed the peculiarities of humour translation in the book under study. we identified the challenges and difficulties of humour translation. we carried out a comparative analysis of the original and translated texts. We analysed the lexical and grammatical means of expressing humour in both works. We identified translation strategies for presenting humour.

In our opinion, elements of translation education can be introduced into the lessons of senior secondary schools. This is especially true for educational institutions with a humanities focus.

Teaching the basics of translation of works envisaged by the curriculum can solve the following problems:

1. Formation of a competent personality of a student with a high level of learning and awareness.
2. Preparation of future qualified specialists who strive for professional self-development, mobility, and mastery of new educational technologies.
3. Continuity of educational content between secondary and higher education.
4. Familiarisation of students with modern aspects of translation of literary texts.
5. Teaching students the peculiarities of translating literary works and the ability to compare the original with the adapted text for the Ukrainian-speaking reader.

In the context of the reform of public education in Ukraine, we believe it is advisable to introduce technical translation training programs in high schools.

The object of the study is English humour and its translation into Ukrainian.

The subject of the study is the linguistic features of humour and the means of its reproduction.

To achieve this goal, the following tasks were performed:

- to work out the theoretical basis of the chosen topic, namely the philological aspects of humour, the study of the history of humour in English literature and its cultural specificity, as well as the definition of the role of humour in a work of fiction;

- to analyse the expressive means and linguistic techniques of humour in the original novel, namely, the definition of stylistic, syntactic and lexical means and features of humour;

- to analyse the translation of the selected material into Ukrainian, namely to identify the difficulties in translating humour, to make a comparative analysis of the original and translated material, and to study the lexical and grammatical means of reproducing humour;

- analyse strategies for translating humour.

The scientific novelty of the work is that it considers and analyses the reproduction of English humour in Ukrainian translation as a dynamic aspect of intercultural relations. It systematises the limits of translatability of humour in fiction and the factors that influence these limits. It also identifies individual and general methods and strategies for reproducing humour in translation and considers the reasons for the loss of humour in the translation of fiction.

The practical significance of this work lies in the possibility of using the materials and results of the study in various fields. In particular, these data can be incorporated into courses on stylistics and lexicology for an in-depth analysis of the phenomenon of humour. In addition, they can be the basis for scientific seminars.

Keywords: humour, English literature, expressive means, lexical means, syntactic devices, translation, stylistic means of humour.

Черниш Є. С. Англійський гумор: філологічні аспекти та особливості перекладу (на матеріалі книги Террі Пратчетта «Колір магії») : робота на здобуття кваліфікаційного ступеня магістра : спец. 035 – філологія / наук. кер. І. В. Ущатовська. Суми : Сумський державний університет, 2024. 84 с.